

strateginen TUTKIMUS

**Strategisen tutkimuk-
sen ohjelmat 2016 –
2019**

Itsearviointiraportit

SUOMEN AKATEMIA

strateginen TUTKIMUS

2021 Helsinki

Disclaimer: Copyright Suomen Akatemia 2021. Kaikki oikeudet pidätetään. Tämä julkaisu sisältää tekijänoikeudella suojattua aineistoa, jonka tekijänoikeudet kuuluvat Suomen Akatemialle tai kolmansille osapuolille. Aineistoa ei saa käyttää kaupallisiin tarkoituksiin.

ISBN 978-951-715-913-5

SUOMEN AKATEMIA

Sisällys

Esipuhe	5
Ohjelma-arvioinnin periaatteet	5
Arvioinnin toteutus ja itsearvioinnin merkitys	5
Itsearvioinnin toteutus	6
1. Terveys, hyvinvointi ja elämäntavat -ohjelma	10
1.1. Ohjelmakuvaus.....	10
1.2. Ohjelmallisuus.....	11
1.3. Toimintatavat	12
1.3.1. Asiayhteys.....	12
1.3.2. Moniarvoisuus	13
1.3.3. Tavoitehakuisuus	15
1.3.4. Vuorovaikutteisuus	16
1.4. Ohjelman lisäarvo	17
Liite 1: Osallistujat	19
Liite 2: Hankkeiden ja ohjelmajohtajan työn lyhytkuvaukset	20
2. Turvallisuus verkottuneessa maailmassa -ohjelma	24
2.1. Ohjelmakuvaus.....	24
2.2. Ohjelmallisuus.....	25
2.3. Toimintatavat	26
2.3.1. Asiayhteys.....	26
2.3.2. Moniarvoisuus	27
2.3.3. Tavoitehakuisuus	29
2.3.4. Vuorovaikutteisuus	31
2.4. Ohjelman lisäarvo	32
Liite 1: Osallistujat	35
Liite 2: Hankkeiden ja ohjelmajohtajan työn lyhytkuvaukset	36
3. Kaupungistuva yhteiskunta -ohjelma	38
3.1. Ohjelmakuvaus.....	38
3.2. Ohjelmallisuus.....	39
3.3. Toimintatavat	39
3.3.1. Asiayhteys.....	40
3.3.2. Moniarvoisuus	41
3.3.3. Tavoitehakuisuus	42
3.3.4. Vuorovaikutteisuus	43

3.4.	Ohjelman lisäarvo	45
	Liite 1: Osallistujat	47
	Liite 2: Hankkeet ja niiden tulosten yleistajuiset kuvaukset	48
4.	<i>Osaavat työntekijät – menestyvät työmarkkinat -ohjelma</i>	51
4.1.	Ohjelmakuvaus	51
4.2.	Ohjelmallisuus	52
4.3.	Toimintatavat	53
4.3.1.	Asiayhteys.....	53
4.3.2.	Moniarvoisuus	54
4.3.3.	Tavoitehakuisuus	56
4.3.4.	Vuorovaikutteisuus	57
4.4.	Ohjelman lisäarvo	59
	Liite 1: Osallistujat	61
	Liite 2: Hankkeiden ja ohjelmajohtajan työn lyhytkuvaukset	62

Esipuhe

Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) tehtävänä on seurata ja arvioida rahoittamiensa ohjelmien ja hankkeiden toimintaa. Strategisen tutkimuksen rahoituksen käynnistyessä vuonna 2015 luotiin nopeasti käytännöt hanketoiminnalle seurannalle. Vuonna 2019 STN puolestaan päätti ohjelmien arvioinnin perusteista, ja ensimmäisen ohjelma-arvioinnin toteuttaminen aloitettiin alkuvuodesta 2020, kohteena elokuussa 2019 päättyneet neljä strategisen tutkimuksen ohjelmaa:

- Kaupungistuva yhteiskunta (URBAN)
- Terveys, hyvinvointi ja elämäntavat (HEALTH)
- Osaavat työntekijät – menestyvät työmarkkinat (WORK)
- Turvallisuus verkottuneessa yhteiskunnassa (SECURITY)

Yhteensä ohjelmissa toimi 13 laaja-alaista monitieteistä ja yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen pyrkivää hanketta. Tämä raportti esittelee kyseisten ohjelmien itsearvioinnit

Ohjelma-arvioinnin periaatteet

Tavoitteena on arvioida rahoitetun tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnan toteutunutta tai tulevaisuudessa mahdollisesti toteutuvaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta sekä kehittää strategisen tutkimuksen rahoitusinstrumentin toimintaa. Arviointi kohdistuu niin hankkeiden tuotoksiin, vuorovaikutustoimintaan kuin myös ohjelmissa määriteltyihin vaikuttavuuden toteutumispolkuihin. Samalla arvioidaan hankeraajat ylittävää ohjelmatoimintaa ja sen vaikuttavuutta.

Vaikuttavuuden arvioinnissa otetaan huomioon ohjelma- ja hankekohtaiset erityispiirteet sekä tieteen erilaiset yhteiskunnalliset roolit. Strategisen tutkimuksen rahoitus tukee monitieteisyyttä ja mahdollistaa uusien osaamisyhdistelmien syntymisen. Arvioinnissa kiinnitetään siten erityisesti huomiota monitieteisen työskentelyn tuloksellisuuteen ja sen kykyyn uudistaa tutkimustyötä.

Arvioinnissa noudatetaan sekä avoimen että vastuullisen tieteen periaatteita. Lisäksi STN on sitoutunut arviointijärjestelmän ja siihen liittyvien indikaattoreiden tarkoituksenmukaisuuden säännölliseen uudelleen tarkasteluun.

Arvioinnin toteutus ja itsearvioinnin merkitys

Valmistelutyön tuloksena on luotu kolmivaiheinen arviointiprosessi:

- strategisen tutkimuksen ohjelmien itsearviointi

- strategisen tutkimuksen ohjelmien yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arviointi
- strategisen tutkimuksen ohjelmien tieteellisen toiminnan arviointi

Itsearviointin tavoitteena on ollut täydentää hankkeiden ja ohjelmajohtajien toimittamien loppuraporttien aineistoa. Lisäksi itsearviointi tarjosi ohjelmassa työskennelleille mahdollisuuden reflektoida omaa toimintaansa suhteessa muihin konsortion jäseniin, tarkastella yhteistyötä ohjelman sisällä sekä jakaa kokemuksiaan ohjelmasta. Ohjelmien toiminnan ja ohjelmallisuuden ymmärtämiseen tarvitaan sen toteuttajien näkökulma ja sanointus, jotta ulkopuolinen arviointityö voi ymmärtää ohjelman toimijoiden motiiveja ja tekoja. Tavoitteena ei siis ollut yksittäisten konsortioiden tai ohjelmajohtajien saavutusten arviointi.

On syytä muistaa, kuinka nuori strategisen tutkimuksen rahoitusmuoto on. Nyt toteutettu ohjelma-arviointi on ensimmäinen laatuaan, ja arvioinnin kohteina olevien hankkeiden ja ohjelmajohtajien tietämys on ainutlaatuisuudessaan arvokasta. Lopulta eri arviointivaiheiden tulokset tukevat toisiinsa: vuorotellen toteutettuina aiemmin mainittujen arviointien tulokset ovat aina seuraavan vaiheen käytössä.

Itsearviointin toteutus

Itsearviointi toteutettiin työpajoissa, joissa hankkeiden edustajat ja ohjelmajohtajat kertoivat näkemyksiään ohjelman toiminnasta rahoituskauden aikana. Kullekin ohjelmalle järjestettiin kolmituntinen työpaja, jonka aikana Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen vastuualueen asiantuntijat fasilitoivat keskustelua ja kirjasivat osanottajien havaintoja ja näkemyksiä muistiin.

Keskustelu jaettiin viiteen kokonaisuuteen. Keskustelun tueksi oli valmisteltu osallistujille esitettäviä kysymyksiä, joita ei kuitenkaan seurattu orjallisesti yhdessäkään työpajassa. Pikemminkin seurattiin niitä avauksia, joita keskustelijat kokivat tärkeimmäksi tuoda esiin. Pääaiheet käytiin kuitenkin kaikissa keskusteluissa lävitse:

- Ohjelmallisuus
Työpajaan osallistuneita pyydettiin pohtimaan, minkälaiseksi kokonaisuudeksi kyseinen ohjelma oli muodostunut rahoitettujen hankkeiden kokonaisuuden ja ohjelmajohtajan työn pohjalta. Osallistujia pyydettiin pohtimaan mm. seuraavia kysymyksiä:
 - Miten kyseinen strategisen tutkimuksen ohjelma ja sen kuvauksessa määritellyt asiakokonaisuudet näkyivät konsortion toiminnassa?
 - Mitkä keskeiset asiat kuvaavat mielestänne kyseistä ohjelmaa?

- Minkälaista yhteistyötä tehtiin muiden STN-ohjelmien toimijoiden kanssa?
- Muuttuivatko ohjelman toimintatavat sen edetessä ja yhteiskunnallisen haasteen kehittyessä tai muuttuessa?
- Mitkä ohjelmatoiminnan muodot olivat hyödyllisiä? Mitä toimintamuotoja olisi voinut kehittää toteutettujen lisäksi tai sijalle?
- Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoittelu
Koska STN-ohjelman perimmäinen tarkoitus on tarjota ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin ja siten luoda tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta, keskustelijoilta pyydettiin erikseen arvioita vaikuttavuuden saavuttamisesta. Osallistujia pyydettiin pohtimaan mm. seuraavia kysymyksiä:
 - Miten kuvailisit tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta omin sanoin? Onko käsityksesi yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta muuttunut ohjelman edetessä?
 - Millaiseksi arvioit ohjelman toteutuneen ja tulevaisuudessa mahdollisesti toteutuvan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden?
 - Miten kuvailisit tutkimus- ja vuorovaikutustyön välistä suhdetta?
- Tutkimustyö
STN edellyttää rahoittamiltaan konsortioilta poikkeuksetta monitieteistä lähestymistapaa. Strategisen tutkimuksen käsittelemät yhteiskunnalliset haasteet ovat usein hyvin vaikeita ja siten monitieteisyys voi tuottaa uudenlaisia lähestymistapoja haasteiden ratkaisemiseen. Keskustelijoita pyydettiin pohtimaan, miten monitieteisyyden edellytys tukee rahoitusmuodon tavoitteita sekä uudistaa ylipäätänsä tiedettä ja tutkimusta:
 - Millaista monitieteistä tutkimustoimintaa ohjelman puitteissa syntyi? Tarvittiinko ohjelmassa monitieteisyyttä?
 - Mitä haasteita ohjelman sisäisessä (konsortioiden välisessä) tutkimustyössä nousi esille?
 - Miten näette tutkimukseenne kansainvälisessä kontekstissa? Kuinka merkittävää kansainvälinen tutkimusyhteistyö on ollut tavoitteidenne saavuttamiselle?
 - Minkä tyyppistä tutkimusta teitte ja millä tavoin sidosryhmät vaikuttivat valittuihin tutkimusmuotoihin?
 - Miten yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoittelu vaikutti tutkimusprosessiinne (esim. kysymyksenasettelu, menetelmät, tulosten julkaiseminen)?

- Yhteiskehittäminen

Strategisen tutkimuksen ohjelmat koostuvat laajoista monitieteisistä hankkeista, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja sidosryhmiensä kanssa. Yksi strategisen tutkimuksen lähtökohdista on, että sidosryhmien ja tiedon käyttäjien kanssa tavoitteellisessa vuorovaikutuksessa tehty monitieteinen tutkimus luo edellytykset yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle. Toisin sanoen tiedon yhteiskehittäminen on yksi strategisen tutkimuksen tärkeimmistä toimintatavoista. Tiedon yhteiskehittämiselle ei ole olemassa laajasti jaettua määritelmää, mutta sillä voidaan katsoa olevan ainakin neljä yleistä periaatetta: **asiayhteys, moniarvoisuus, tavoitehakuisuus ja vuorovaikutus**¹. Itsearviointityöpajojen keskustelu on tässä muistiossa kehystetty näiden periaatteiden mukaan. Kehys ei kuitenkaan ole normatiivinen siinä mielessä, että periaatteita pidettäisiin ainoina mahdollisina. Tarkoituksena on ennemminkin nostaa esille ohjelmien ja hankkeiden moninaisia toimintatapoja ja käytänteitä sekä niihin liittyviä kokemuksia.

Työpajoissa strategisen tutkimuksen vastuualueen asiantuntijat seurasiivat keskustelua ja keräsivät havaintoja ryhmitellen niitä yhteiskehittämisen eri periaatteiden alle. Havainnot esiteltiin keskustelijoille, minkä jälkeen heillä oli mahdollisuus reflektoida tehtyä analyysiä ja esittää tarkentavia havaintoja.

- Ohjelman tuottama lisäarvo

Lopuksi työpajojen osallistujia pyydettiin pohtimaan, mitä uudenlaista tutkimus- ja vuorovaikutustyötä kyseinen strategisen tutkimuksen ohjelma sai aikaan. Minkälaisia rajoituksia tai poisvalintoja oli tehtävä, jotta ohjelman tavoitteisiin ja rahoituksen käyttöehtoihin pystyttiin vastaamaan? Osallistujia pyydettiin pohtimaan mm. seuraavia kysymyksiä:

- Mitä ohjelmassa saavutettiin, jota ei olisi saavutettu vain oman hankkeenne aikaansaamana?
- Mitkä olivat ohjelman merkittävimmät hyödyt eri toimijoiden (konsortiot, ohjelmajohtajat, sidosryhmät) näkökulmista?
- Missä asioissa ohjelma ei vastannut odotuksianne?
- Jäikö yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoittelun takia jokin muuta tekemättä joko henkilökohtaisesti tai koko hankkeen tasolla?
- Ohjelma on päättynyt, mutta onko ohjelman vaikuttavuuden edistämiseksi silti vielä tehtävissä jotain?

Tilaisuuden jälkeen strategisen tutkimuksen vastuualueen asiantuntijat kirjoittivat työpajan keskusteluita muistion, jota osallistujat saivat

¹ Norström, A. V., Cvitanovic, C., Löf, M. F., West, S., Wyborn, C., Balvanera, P., Bednarek, A. T., Bennett, E. M., Biggs, R., de Bremond, A., Campbell, B. M., Canadell, J. G., Carpenter, S. R., Folke, C., Fulton, E. A., Gaffney, O., Gelcich, S., Jouffray, J.-B., Leach, M., ... Österblom, H. (2020). *Principles for knowledge co-production in sustainability research*. Nature Sustainability. <https://doi.org/10.1038/s41893-019-0448-2>

kommentoida ja tarkentaa. Keskustelijoiden hyväksymät versiot muistista ovat nyt luettavissanne tässä raportissa ohjelmien itsearviointiraportteina.

- Tulokset

Neljän rinnakkaisen ohjelman kesken on nähtävissä samankaltaisuuksia, mutta silti ohjelmakohtaiset erot ovat merkittäviä. Itsearvioinnit osoittavat, että strategisen tutkimuksen tavoitteiden ja toiminnan sanoittamisen tavat vaihtelevat riippuen toimijoista. Yhtäältä kyse on tieteenalojen eroista ja eri koulukuntien tavoista käsitellä työtään. Toisaalta taas uudenlaisiin monitieteellisiin työtilanteisiin päätyneet tutkijat hahmottavat omia toimiaan ja tekevät työtä sidosryhmiensä kanssa eri tavoin.

Myös käsittelyssä olevat yhteiskunnalliset haasteet muokkaavat tehdyn työn ja saavutettujen tulosten hahmottamista. Selvää on, että erilaisten haasteiden käsittelyn rinnastaminen toisiinsa on haastavaa, eikä välttämättä hedelmällistäkään. Avainkysymyksiksi nousevat, miten vaihtoehtoisista toimintatavoista löydetään kuhunkin kontekstiin sopivat, miten erilaisiin mahdollisuuksiin tartutaan tai miten käsitellään niitä tilanteita, joissa mahdollisuuksia ei tunnu löytyvän.

Ohjelmien toimijoiden osallistuminen työpajoihin oli innostunutta ja paneutuvaa. Valtaosasta hankkeita keskusteluihin osallistuivat kokonaiskuvan hahmottamisen kannalta keskeiset henkilöt, eli hankkeiden johtajat ja vuorovaikutusvastaavat. Säännöllisesti mukaan oli myös saatu muitakin hankkeiden henkilöitä. Ohjelmajohtajina toimineet Riitta Kosonen ja Eveliina Saari osallistuivat myös keskusteluihin kattavasti. Kiitämme kaikkia keskusteluihin osallistuneita sekä ylipäättänsä ohjelmien toimintaan osallistuneita tutkijoita, heidän tukihenkilöitään ja hankkeiden sidosryhmäläisiä yhteistyöstä ja yhteisen reflektoinnin mahdollisuuksista.

1. Terveys, hyvinvointi ja elämäntavat -ohjelma

Terveys, hyvinvointi ja elämäntavat (HEALTH) -ohjelman itsearviointitilaisuus järjestettiin 5.3.2020 Paasitornissa Helsingissä. Tilaisuuteen osallistui ohjelmajohtajan lisäksi edustajia kaikista ohjelmassa rahoitetusta konsortioista (ks. liitteet 1 ja 2). Tässä muistiossa ”ohjelman toimijat” tarkoittaa ohjelmajohtajaa sekä konsortioita.

Itsearviointitilaisuuden tavoitteina oli tarjota ohjelman toimijoille mahdollisuus reflektoida omaa toimintaansa ja yhteistyötä ohjelman sisällä sekä jakaa kokemuksiaan ja näkemyksiään ohjelmasta. Tilaisuudessa ei arvioitu yksittäisten konsortioiden tai ohjelmajohtajien saavutuksia. Tilaisuudessa pyrittiin myös välttämään loppuraporttien sisällön kertaamista, jolloin keskustelu keskittyi joko ohjelmataason havainnointiin tai keskustelijoiden kyseisen ohjelman kautta syntyneisiin käsityksiin rahoitusinstrumentin toiminnasta ja raameista.

Itsearviointitilaisuus oli ensimmäinen HEALTH-ohjelman ohjelma-arvioinnin kolmesta vaiheesta. Tämän itsearviointitilaisuuden pohjalta kirjoitetun muistion tavoitteena on syventää laadullisesti ohjelman toimijoiden loppuraporttien aineistoa etenkin ohjelma-arvioinnin seuraavassa vaiheessa, yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioinnissa.

1.1. Ohjelmakuvaus

Teemassa tehtävässä tutkimuksessa erityistä huomiota kiinnitetään ihmisten käyttäytymistä pysyvästi muuttaviin mekanismeihin, jotka hyödyntävät tieteellisessä tutkimuksessa viime vuosikymmeninä saatuja tuloksia. Terveysteen ja hyvinvointiin liittyvää tietoa on runsaasti tarjolla, mutta suomalaiset eivät omaksu elämäntapoihinsa liittyviä suosituksia, eikä tietoa hyvinvointia ja terveyttä edistävästä elämäntavoista osata riittävästi hyödyntää. Erilaisten ryhmien tunnistaminen, niiden kiinnostuksen kohteiden ja motivoivien tekijöiden selvittäminen ovat teeman kannalta avainasemassa. Kansainvälinen konteksti ja yhteistyö ovat tärkeitä: millaisia terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä menestyksellisiä toimenpiteitä muualla on tehty, mitä niistä on opittu ja mitä voisi siirtää tai soveltaa Suomeen.

Teemassa tehtävällä tutkimuksella lisätään tietoa siitä, miten voimavaroja voidaan siirtää sairauksien hoidosta niiden ehkäisyyn ja terveys- ja hyvinvointitiedon saaminen erilaisia ryhmiä parhaalla tavalla puhuttelevaan ja motivoivaan muotoon siten, että se omaksuttaisiin ja se muuttuisi pysyväksi hyvinvoinniksi ja terveydeksi elämänkaaren kaikissa vaiheissa. Lisäksi tutkimukseen voi sisältyä julkisen vallan vastuut ja mahdollisuudet ja eri ohjauskeinojen ja ratkaisujen vaikuttavuus ja yhteiskunnallinen hyväksyttävyyys, sekä tavat kannustaa terveellisiin elämäntapoihin ja valintoihin ja saada yksilö ottamaan enemmän vastuuta omasta terveydestään.

1.2. Ohjelmallisuus

Konsortiot kokivat, että HEALTH-ohjelmalle alkujaan asetetut tavoitteet ka-tettiin kunkin hankkeen itsensä toteuttamina eikä niinkään ohjelmallisena yhteistyönä. Samanaikaisesti ohjelman toimijoiden mielestä jokaisella HEALTH-ohjelmassa rahoitetulla konsortiolla oli selkeät omat tutkimusprofiilinsa ja kohderyhmänsä ja konsortiot muodostivat tutkimusaiheiltaan komplementaarisen ohjelmakokonaisuuden. Ohjelmajohtajan toiminta painottui yhteisen vuorovaikutustoiminnan suunnitteluun ja organisoimiseen.

Konsortioita yhdisti monet tekijät, kuten keskittyminen varhaisen vaiheen ennaltaehkäisevään toimintaan sekä digitaaliset ratkaisut terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Lisäksi konsortioita yhdisti tutkimusasetelmat, jotka itsessään tuottavat näyttöä käytettyjen toimintamallien yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta.

Eryteisesti ohjelman lyhyen keston ja konsortioiden omiin tavoitteisiin keskittymisen ensisijaisuuden takia ohjelmallista yhteistoimintaa koettiin olleen verrattain vähän. Ohjelman lyhyen keston katsottiin vaikuttaneen kielteisesti myös yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteluun, sillä osa tutkimustuloksista jäi aliraportoiduiksi ajan loppuessa ohjelmakauden puitteissa kesken.

Keskustelussa lisäksi katsottiin, että ohjelmallisuutta ja hankkeiden välistä koordinaatiota olisi voinut edesauttaa suunnittelemalla yhdessä ohjelmata-son toimintaa heti rahoituskauden alusta lähtien, mikä oli kuitenkin haasteellista ottaen huomioon ohjelmajohtajan toiminnan alkamisen jonkin ver-ran konsortioiden jälkeen. Nyt ohjelmallisuus painottui ohjelman loppupää-hän, esimerkiksi yhteisten julkaisuiden, mestarikurssien ja tutkijoiden ver-kostoitumistapahtumien muodossa. Tilaisuuksissa, jotka koettiin onnistu-neiksi, hankkeet esittelivät suhteellisen itsenäistä toimintaansa ohjelman puitteissa toimiville muilla hankkeilla ja tahoille. Myös hankkeiden yhteinen politiikkasuositus nostettiin esille esimerkkinä hankkeiden ohjelman puit-teissa tapahtuneesta onnistuneesta yhteistyöstä.

Ohjelman aikana muodostettiin hyvinvoinnin ja osallisuuden sekä maahanmuuton teemaryhmiä, jotka yhdistivät myös WORK- ja HEALTH -ohjelmien hankkeita. Koska hankkeilla oli omien sidosryhmiensä kanssa paljon vuoro-vaikutustoimintaa, ohjelmatasolla pyrittiin korkean tason vuorovaikutustoi-mintaan poliitikkojen ja ministeriöiden kanssa. Tässä ohjelmajohtajan rooli oli keskeinen.

Maahanmuuton käsittely poikkileikkaavana teemana mahdollisti tavallista laajemman ja monimuotoisemman sidosryhmätoimijoiden mukaan saami-sen ohjelman toimintaan. Tämän lisäksi hankkeiden tuotoksia käännettiin eri kielille, jotta ne olisivat myös saavutettavia eri kulttuuri- ja kielitaustoista tuleville ihmisille. Hankkeilla oli myös WORK-ohjelman kanssa yhteisiä tee-maryhmiä maahanmuuttoon liittyen, jotka mahdollistivat yhteisten

politiikkasuositusten rakentamisen ja niiden esittelyn konsortio- ja ohjelmarajat ylittävissä seminaareissa.

1.3. Toimintatavat

Strategisen tutkimuksen ohjelmat koostuvat laajoista monitieteisistä hankkeista, jotka ohjelman puitteissa ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja sidosryhmiensä kanssa. Yksi strategisen tutkimuksen lähtökohdista on, että yhdessä sidosryhmien ja tiedon käyttäjien kanssa tietyssä asiayhteydessä ja tavoitteellisessa vuorovaikutuksessa tehty monitieteinen tutkimus on yhteiskunnallisesti vaikuttavaa. Toisin sanoen tiedon yhteiskehittäminen on yksi strategisen tutkimuksen tärkeimmistä toimintatavoista. Tiedon yhteiskehittämiselle ei ole olemassa laajasti jaettua määritelmää, mutta sillä voidaan katsoa olevan ainakin neljä yleistä periaatetta: **asiayhteys, moniarvoisuus, tavoitehakuisuus ja vuorovaikutus** (Norström ym. 2020). Itsearviointityöpajojen keskustelu on tässä muistiossa kehystetty näiden neljän periaatteen mukaan. Kehys ei kuitenkaan ole normatiivinen siinä mielessä, että periaatteita pidettäisiin ainoina mahdollisina. Tarkoituksena on ennemminkin nostaa esille ohjelmien ja hankkeiden moninaisia toimintatapoja ja käytänteitä sekä niihin liittyviä kokemuksia.

1.3.1. Asiayhteys

Yhteiskehittämisen tapahtuu aina tietyssä sosiaalisessa ja taloudellisessa asiayhteydessä, joka määrittelee yhteiskehittämisen mahdollisuudet ja rajoitteet. Tämän periaatteen mukaan on keskeistä tunnistaa, miten jokin tietty haaste on syntynyt, kehen haaste ja sen ratkaisuun pyrkivät toimenpiteet vaikuttavat sekä kenellä on valta ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Ohjelman hankkeiden tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnan sopeutuminen toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin kuvastaa asiayhteyden merkitystä myös yhteiskehittämisprosessien toteuttamisessa. Esimerkiksi toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset voivat määrittää, mitkä sidosryhmät ovat yhteistyön ja sitä kautta yhteiskunnallisesti vaikuttavan sekä tieteellisesti korkealaatuisen tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisimpia. Tämän lisäksi asiayhteyteen liittyen voidaan nostaa esille erilaisten tiedontarpeiden tunnistaminen ja toimijajoukon erityistarpeiden huomioiminen ohjelman toiminnassa.

HEALTH-ohjelman toimijoiden hankkeiden tavoitteiden ja toteutuksen kannalta toimintaympäristön muutokset vaikuttivat olennaisesti ohjelman tutkimus- ja vuorovaikutustoimintaan. Keskeisiä toimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia olivat Sipilän hallituksen sote-uudistuksen kaatuminen ja siihen liittyvä epävarmuus yhteiskunnan terveyden eri osa-alueilla. Ohjelman toimijoiden mielestä muutokset toimintaympäristössä heijastuivat ohjelman hankkeiden toimintaan siten, että pysyvän valtakunnallisen toiminnan luominen oli haastavaa alkuperäisen asiayhteyden heikentyessä ja poliitikkojen sekä virkakunnan passivoituessa sote-uudistuksen kariutumisen

jälkeen. Vaikka valtakunnallisen tason yhteistyö ei edennyt, maakuntatasolla ohjelman toimijat kokivat asiayhteyden jatkuvuuden olleen voimakkaampaa ja ohjelman toiminnan herättäneen paljon innostusta läpi koko ohjelman toimintakauden.

Ohjelman toimijat kokivat, että terveyden edistämisen puuttuminen hallituksen ja julkisen politiikan painotuksista ja ratkaisuista (esimerkiksi sote-uudistus) vaikutti laajasti yleiseen keskusteluun hyvinvoinnin ja terveyden kokonaisvaltaisesta edistämisestä ja sitä kautta myös ohjelman toimintaan. Esimerkiksi rahoituskaudella maan hallituksen ei koettu edistävän hyvinvoinnin kokonaisvaltaista tukemista. Yhteiskunnan yleinen keskusteluilmapiiri tutkijoita ja tutkimustietoa kohtaan vaikutti ohjelmaan kohdistuneisiin asenteisiin. Ilmapiiriä ja arvostusta tutkittua tietoa ja sitä kautta HEALTH-ohjelman toimintaa kohtaan terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä pyrittiin parantamaan moninaisilla keinoilla muun muassa podcast-ohjelmilla, jossa dialogia kävivät päätöksentekijät ja tutkijat.

HEALTH-ohjelman hankkeita yhdistivät esimerkiksi kysymykset digitalisatiosta ja sairauksien ennaltaehkäisystä. Lisäksi maahanmuutto poikkileikkaavana aiheena yhdisti konsortioita sekä ohjelman sisällä että ohjelmien välillä (etenkin WORK-ohjelma). Maahanmuuttoa käsiteltiin ohjelmarajojen yli laajoissa seminaareissa, jotka kokosivat yhteen erilaista maahanmuuttoa käsittelevää tutkimusta.

Keskustelussa myös nousi esille sidosryhmien jäsenten eroavaisuudet tiedon yhteiskehittämisen kannalta ja asiayhteyksien tunnistamisen kannalta. Esimerkiksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvässä tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnassa koettiin tärkeäksi tunnistaa erilaisten riskiryhmien erityislaatuisuus. Tämä näkyi käytännössä muun muassa siinä, että työttömien kanssa työskentely koettiin erilaiseksi kuin syrjäytyneiden kanssa toimiminen. Erityisryhmien ominaisuuksien tunnistamisen lisäksi tärkeää oli myös ymmärrys siitä, mikä keskeisiä sidosryhmiä motivoi ohjelman toiminnassa ja sen tuottamassa tiedossa. Päätöksentekijöille työllisyys ja tuottavuus olivat joka tapauksessa kiinnostavia aiheita. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä pyrittiinkin lähestymään päätöksentekijöille kiinnostavien näkökulmien kautta nostamalla esille ja osoittamalla ohjelman toimien ja ylipäätään terveyden edistämisen taloudellisia vaikutuksia.

1.3.2. Moniarvoisuus

Moniarvoisuus tarkoittaa erilaisten tietämisen tapojen, käytäntöjen ja osallistujien monimuotoisuutta yhteiskehittämisessä. Moniarvoisuuden tuottaman lisäarvon nähdään syntyvän siitä, että monenlaisten lähestymistapojen avulla on mahdollista huomioida erilaisia tutkimuksellisia, poliittisia ja maailmankatsomuksellisia näkökulmia uusien ja mahdollisesti pätevien ratkaisujen löytämisessä. STN-ohjelmien yhteydessä moniarvoisuus kytkeytyy erityisesti monitieteisyyteen. Monitieteisyydellä pyritään tuottamaan yhteistyötä, jossa kokonaisuus on enemmän kuin osiensä summa. Strategisessa tutkimuksessa huomio ei kiinnity

ainoastaan monitieteisyyden mukanaan tuomiin etuihin vaan myös siihen, minkälaisia riskejä, kustannuksia ja haasteita monimuotoinen yhteistyö asettaa tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnalle sekä siihen osallistuvien toimijoille.

HEALTH-ohjelman yhteiskehittämisen prosesseissa moniarvoisuus kytkeytyi olennaisesti monitieteisyyteen, jonka nähtiin synnyttäneen uudenlaista yhteistyötä. Monitieteisyyden koettiin myös laajentavan tutkimusryhmien omaa ymmärrystä monialaisen oppimisen kautta. Yhteiskehittämisen prosessit eri tieteenalojen välillä mahdollistivat tieteenalojen lähestymistapojen yhdistymisen. Tieteiden välisen vuorovaikutuksen lisäksi ohjelma edesauttoi yhteiskunnan sektoreiden ja hallinonalojen välistä yhteistyötä. Tästä esimerkkinä on yrittäjien hyvinvoinnin tarkastelu, joka loi yhteistyötä työ- ja elinkeino- sekä sosiaali- ja terveystieteiden välille. Ohjelman moniarvoisten tutkimus- ja vuorovaikutusprosessien koettiin myötävaikuttaneen uusien näkökulmien syntyminen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvässä yhteiskunnallisessa ja tieteellisessä keskustelussa.

Moniarvoisuus näyttäytyi HEALTH-ohjelman toiminnassa myös moninaisina tietämisen tapoina. Keskustelussa nousi esille yhteiskehittäminen luontaisena osana ohjelman ja hankkeiden toimintaa jo rahoituskauden alkuvaiheissa. Tästä huolimatta rahoituskauden aikana ohjelman hankkeet kokivat, että ohjelmatoiminnan tahoilla ja keskeisillä sidosryhmillä on erilaisia käsityksiä siitä, mitä yhteiskehittäminen on sekä millaisia painotuksia hyvinvointiin ja terveyden edistämiseen liittyy. Keskustelussa nähtiin, että esimerkiksi tutkijoilla ja päättäjillä on eroavaisia käsityksiä keskeisistä terveydenhuollon ja hyvinvoinnin ilmiöistä. Hyvinvoinnin ja terveydenhuollon politisoitumisen koettiin hankaloittavan pitkjänteistä tutkimukseen perustuvaa kehittämistyötä.

Erialaisten tietämisen tapojen kautta nousi esille myös yhteiskehittämisen vaihtoehtoiskustannukset. Ohjelman tutkimushankkeiden monitieteisissä prosesseissa yhteisymmärryksen rakentamisen koettiin vievän paljon aikaa ja resursseja. Eri tieteenaloilta tulleet tutkijat puhuivat ikään kuin eri kielillä ja yhteisen diskurssin luominen jatkui koko rahoituskauden ajan. Lisäksi yhteisymmärrystä vuorovaikutuskumppaneiden ja muiden sidosryhmien kanssa rakennettiin hankkeiden järjestämissä työpajoissa, joissa toimijat saivat tuoda esille erilaisia näkökulmia ja tietämisen tapoja hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyen. Vaihtoehtoiskustannukset näkyivät myös hankkeiden tieteellisen toiminnan haasteina ja monien hankkeiden tieteellinen toiminta on vasta rahoituskauden päätyttyä sellaisessa vaiheessa, jossa tuotoksia kyettäisiin tuomaan esille.

Ohjelman läpileikkaava maahanmuuttoteema oli merkittävästi toimintaan vaikuttava tekijä myös moniarvoisuuden näkökulmasta. Keskustelussa nousi esille eri kulttuuritaustojen yhteensovittaminen ja yhteisen kielen löytäminen toimijoiden kanssa. Moninaiset kulttuuritaustat eivät näkyneet ainoastaan hankkeiden vuorovaikutustoiminnassa vaan myös tutkimuksen sisällöissä. Maahanmuuttajataustaisten ihmisten näkemyksiä otettiin

huomioon laadullisissa tutkimuksissa, jossa kartoitettiin erilaisia kokemuksia esimerkiksi terveyden edistämistyöstä. Samalla monista tutkimustuotoksista pyrittiin tekemään saavutettavia eri kulttuuritaustoista tuleville tiedonkäyttäjille. Maahanmuuttotutkijoiden yhteistyö yli konsortio- ja ohjelmarajojen koettiin onnistuneeksi näkökulmien ja kokemusten vaihdoksi ohjelman toiminnassa.

1.3.3. Tavoitehakuisuus

Tavoitehakuisuus voidaan käsittää ymmärryksen rakentamisena haasteista, tavoitteista ja toimintaa arvioivista mittareista. STN-ohjelmille ei ole asetettu spesifejä toimintaa määrittäviä tavoitteita rahoituskauden alkaessa. Ohjelmien ja niiden konsortioiden toiminnassa huomio kiinnittyy siihen, minkälaisia tavoitteita ohjelman toimijat toiminnalleen alkuaan asettivat ja miten tavoitteet rahoituskauden aikana muuttuivat. Tämän lisäksi tavoitehakuisuuden näkökulmasta olennaista on se, miten erilaiset tavoitteet suhteutuvat toisiinsa nähden ja onko esimerkiksi yhteiskehittämisprosesseihin osallistuvilla eri sidosryhmän toimijoilla erilaisia ja jopa ristiriitaisia näkemyksiä keskeisistä tavoitteista. Tavoitehakuisuutta voidaan lähestyä myös tavoitteiden dynaamisuuksena ja sillä mitkä tekijät ja prosessit vaikuttivat yhteisen ymmärryksen muodostumiseen ja lopulta yhteiskehittämisprosessin toimintaan sekä yhteistyölle asetettujen tavoitteiden toteutumiseen.

Konsortioiden toiminta keskittyi vahvasti omien hankekohtaisten tavoitteiden saavuttamiseen. Ohjelman tavoitteiden yhteiskehittämisen kannalta haastavaksi nähtiin se, että hankkeet eivät alkuaankaan päässeet muotoilemaan ohjelman raameja ja sen tavoitteita yhdessä. Ohjelman toimijat näkivät, että ohjelmallisuuden esimerkiksi tutkimukselliseen yhteistyöhön liittyen tulisi olla suunnitelmallista rahoituksen alusta lähtien. Kesken rahoituskauden ei koettu enää olevan suuria mahdollisuuksia perustavanlaatuisesti kehittää ohjelmallisuutta.

Ohjelman hankkeilla oli keskustelun perusteella myös päällekkäisiä tavoitteita, mutta näitä tavoitteita edistettiin enemmän hanke- kuin ohjelmatasolla. Koordinaatio hankkeiden välillä koettiin kuitenkin toimivaksi ja se nähtiin tasoltaan matalaksi siten, että hankkeet eivät toiminnallaan haitanneet toisiaan mutta eivät synergisesti hyötyneetkään yhteistyöstä tavoitteiden toteuttamiseksi.

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteita lähestyttiin ohjelman toiminnassa muun muassa tunnustettujen sidosryhmien kanssa. Keskustelusta korostui näkemys, jonka mukaan vaikuttavuus syntyy käytännön tasolla ja sitä kautta vaikuttavuuden laajentamista oli mahdollista siirtää ylemmäksi yhteiskunnan rakenteita kohti päätöksentekijöitä. Ruohonjuuritaso vaikuttavuutta pyrittiin luomaan muun muassa riskitietoisuuden levittämällä populaarimedioiden välityksellä. Tällä tavoin ohjelmassa pyrittiin vaikuttamaan ihmisten käytökseen sekä edistämään terveellisiä elintapoja ja kokonaisvaltaista terveyttä medianäkyvyyden avulla.

Ohjelman hankkeiden toiminnan ja tuotoksien mittaaminen nähtiin tärkeäksi saavutuksien todentamisen näkökulmasta. Mittaamisen tärkeys tunnistettiin keskustelussa esimerkiksi liittyen interventiotutkimuksien tekemiseen ja niiden saavutusten todentamiseen. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteiden saavuttaminen ja sen todentaminen nähtiin kuitenkin haastavaksi lyhyen rahoituskauden aikana. Vaikka joissakin indikaattoreissa muutosta saatiinkin ohjelman puitteissa aikaiseksi, ei kaikkien vaikuttavuustavoitteiden osalta muutosta lyhyessä ajassa ole mahdollista tehdä näkyväksi. Samalla tunnistettiin, että useat tuotokset, vaikutukset ja vaikuttavuus tulevat esille vasta ohjelman ja rahoituksen päättymisen jälkeen.

Ohjelman toimijat kokivat onnistuneensa tuomaan hankkeiden tavoitteissa esitettyjä uusia näkökulmia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen keskusteluun. Samalla nostettiin esille kokonaisvaltaisen terveyden edistämiseen liittyvien lähestymistapojen muuttamisen haasteellisuus. Ohjelma pyrki nostamaan esille tutkimus- ja vuorovaikutustyöllään ennaltaehkäisevän terveydenedistämistyön tärkeyttä. Tämän tavoitteen saavuttaminen koettiin kuitenkin jääneen osittain saavuttamatta, koska ennaltaehkäisyn tärkeyttä ja potentiaalia terveydenhuollon kustannustehokkuuden näkökulmasta ei vielä yhteiskunnassa täysin ymmärretty tai se ei poliittisien syitten takia noussut ohjelmakauden aikana maan hallituksen tai ministeriöiden toteutuslistoille.

1.3.4. Vuorovaikutteisuus

Tuottava yhteiskehittäminen vaatii vuorovaikutusta. Vuorovaikutus on aktiivista kahdensuuntaista toimintaa prosessiin osallistuvien tahojen kesken. Vuorovaikutus kytkeytyy olennaisesti muihin yhteiskehittämisen näkökulmiin muun muassa siten, että tavoitteiden toteutuminen moniarvoisissa hankkeissa ja muuttuvassa toimintaympäristössä vaativat laajoja vuorovaikutusverkostoja niin ohjelmien sisäisten toimijoiden kuin keskeisten ulkopuolisten sidosryhmien välillä. STN-ohjelmissa vuorovaikutukselle keskeisiä prosesseja ovat muun muassa yhteisen ymmärryksen muodostaminen monitieteisten tutkimus- ja vuorovaikutuspartnereiden kanssa. STN-ohjelmille vuorovaikutus korostuu etenkin toiminnassa ohjelman hankkeiden välillä ja moninaisten konsortioiden sisällä sekä tiedontarpeiden ja tutkimustiedon jalkauttamisessa keskeisille sidosryhmille ja muihin vaikuttavuuden kannalta olennaisiin verkostoihin. Tässä yhteydessä keskeistä on luottamuksen rakentuminen toimijoiden välille dialogin ja vastavuoroisen kanssakäymisen kautta.

HEALTH-ohjelman toimijat pyrkivät tavoitteisiinsa monitasoisella yhteistyöllä. Ohjelman konsortioilla nähtiin olleen vahvat sidosryhmäverkostot, jotka olivat mukana hankkeiden toiminnan suunnittelussa jo rahoituskauden alkuvaiheessa. Yhteiskehittäminen esimerkiksi tiedon loppukäyttäjien kanssa nähtiin olleen aktiivista jo ohjelman kannalta keskeisten yhteiskunnallisten ongelmien määrittelyssä, ja sidosryhmäyhteistyön nähtiin vaikuttaneen hankkeiden tutkimusasetelmiin. Sidosryhmäverkostojen luonnetta ei

koettu staattiseksi tai homogeeniseksi. Verkostojen nähtiin olleen dynaamisia ja niiden koettiin laajentuneen ohjelman toiminnan edetessä. Sidosryhmäverkostojen dynaamisuus vaihteli sen mukaan, mikä vaihe ohjelman hankkeilla oli tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnassa meneillään. Kaiken kaikkiaan tutkimus- ja vuorovaikutustoiminta, jossa tehdään yhteistyötä moniarvoisten toimijoiden kanssa, koettiin olleen monien hankkeisiin osallistuneiden tutkimusryhmien ydintoimintatapa jo heidän lähtiessään mukaan STN-ohjelman rahoittamaan konsortioon.

Systemaattinen yhteistyö sidosryhmien kanssa nähtiin tärkeäksi yhteiskunnallisen vaikuttavuuden luomisen kannalta. Ennalta suunnitellut yhteistyötahot osoittautuivat joissakin hankkeissa erityisen hyödyllisiksi ja vuorovaikutuksen suunnitelmallisuutta sekä systematisointia korostettiin keskustelussa. Esimerkiksi yhteistyötä ministeriöiden virkamiesten kanssa pidettiin yhteiskunnallisesti vaikuttavan vuorovaikutuksen näkökulmasta tärkeänä. Ohjelman nähtiin saavuttaneen yhteiskunnallista vaikuttavuutta suunniteltujen vuorovaikutuksen rakenteiden ja sidosryhmien kautta. Esimerkiksi eräässä ohjelman hankkeessa luotiin yhteiskunnallinen ohjausryhmä, joka kokosi yhteen keskeiset toimijat, joiden kanssa käytiin keskusteluja ja tiedonvaihtoa, miten hanke etenee, mitä opittiin ja missä epäonnistuttiin. Yhteiskunnallinen ohjausryhmä on esimerkki rakenteesta, joka koettiin onnistuneena säännöllisen vuorovaikutuksen ja tiedon levityksen kanavana koko rahoituskauden aikana.

Yhteistyö ja vuorovaikutus median kanssa korostui keskustelussa keskeisten sidosryhmien tunnistamiseksi. Yhteistyö median edustajien kanssa koettiin olennaiseksi medianäkyvyyden luomisessa ja siten ei pelkästään laajan yleisön mutta myös päätöksentekijöiden huomion kiinnittämisessä ohjelman ja sen hankkeiden toimintaan. Tätä kautta viestintää ja vuorovaikutusta ei ainoastaan rakennettu ohjelmassa yhteiskunnan rakenteiden kautta vaan vaikuttamista kansalaisiin toteutettiin hyvien mediasuhteiden ja näkyvyyden avulla.

Suunnitellun vuorovaikutuksen lisäksi sattumalla oli keskustelun perusteella merkitystä onnistuneiden yhteistyösuhteiden luomisen kannalta. Suuret seminaarit ja tilaisuudet mahdollistivat verkostoitumisen ja sitä kautta poikkeavien uusien vaikuttamisen mahdollisuuksien syntymisen, eikä näitä mahdollisuuksia ollut voitu ennustaa tai suunnitella osaksi tutkimus- ja vuorovaikutustoimintaa. Toisaalta poliittisen päättäjien vaihtuminen saattoi merkitä suunnittelematonta ja yllättävää sidosryhmäverkoston yhteyksien katkeamista. Vuorovaikutuksen jatkuvuuden kannalta ongelmalliseksi nähtiin myös lyhyeksi koettu rahoituskausi ja vuorovaikutusverkostojen sekä kertyneen osaamisen siirtäminen muihin hankkeisiin ohjelman päättyttyä.

1.4. Ohjelman lisäarvo

Yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen ja käytäntöjen muutokseen tähtäävän tutkimuksen koettiin nostaneen profiiliaan ohjelman myötä.

Tutkimusmaailman sisäisten sekä tutkimuksen ja muun yhteiskunnan välisen yhteistyöverkostojen nähtiin kehittyneen ohjelman ansiosta. Ohjelman uskottiin vaikuttaneen siihen osallistuneen uuden tutkijasukupolven toiminta- ja tutkimustapoihin.

Digitaalisten käytännön sovellusten käytön lisääntyminen ja kehittyminen terveydenhuollossa nähtiin ohjelman tuomana konkreettisena tuloksena. Ohjelman vaikuttavuutena tunnistettiin se, että uudet digitaaliset verkkovälitteiset ohjaustavat lisäsivät osaamisen ja kehittämisen mahdollisuuksia terveydenhuollossa. Tämän yhteydessä todettiin, että yksittäisessä hankkeessa kerätty data ei ole pelkästään kyseistä hanketta varten, vaan datan elinkaari on pidempi. Myös yhteistyötä terveysteknologia-alan yritysten kanssa on odotettavissa ja ylipäätensä ohjelma tuotti paljon käytännön sovelluksia terveydenhuoltoon.

Yhdeksi ohjelman tuomaksi lisäarvoksi nimettiin tutkimusorganisaatioiden verkostoituminen. Verkostoituminen nähtiin tärkeäksi etenkin sidosryhmäyhteistyön edistämiseksi, kun ohjelman puitteissa luotiin yhteisiä verkostoja. Aiemmin tämän laatuinen toiminta on keskittynyt siihen, että tutkimusorganisaatiot luovat kukin omat sidosryhmäsuhteensa. Hyvänä esimerkkinä verkostojen hyödystä ovat päättäneen HEALTH-ohjelmaan osallistuneiden yksittäisten tutkijoiden tai osahankkeiden uudet hankkeet, jossa jatketaan ohjelman aiheiden tutkimusta uusilla tutkimuskombinaatioilla. Esimerkkeinä yhteistyökumppaneista mainittiin SITRA, yliopistot, muut akatemian hankkeet, ministeriöt ja alueviranomaiset sekä kansainväliset toimijat kuten EU ja OECD. Ohjelman myötä pystyttiin ylipäätensä nostamaan HEALTH-ohjelman tutkimusaiheiden, erityisesti varhaisen ennaltaehkäisyyn, profiilia suomalaisessa yhteiskunnassa ja kansainvälisesti sekä lisäämään keskeisten sidosryhmien kiinnostusta aiheeseen.

Ohjelman ja erityisesti yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vaatimuksen myötä tieteellinen julkaiseminen jäi normaalia vähäisemmäksi tai sen toteutus ja itse julkaiseminen on vasta tulossa lähitulevaisuudessa. On huomioitava, että tutkimustapojen, lukuisten sidosryhmien ja tutkimuksen kohderyhmien takia tutkimus vei paljon aikaa, eikä monia julkaisuja ole ehditty tämän takia vielä julkaisemaan ohjelman toimiajan puitteissa. Toisaalta taas yhteiskunnallisen vaikuttavuuden soveltuvuus tutkimukselle koettiin hyvin luontaisena tapana tutkimuksen tekemistä.

Vaikuttavuuden saavuttamiseksi koettiin tärkeäksi, että ohjelman hankkeiden tuottamalla toimintamalleilla ja tuotoksilla on jatkuvuutta yhteiskunnassa. Rahoituskauden aikaisen yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen ylläpitäminen koettiin haasteelliseksi ohjelmatoiminnan päätyttyä. Jatkuvuuden näkökulmasta myös lyhyeksi koettu rahoituskausi aiheutti haasteita, mutta monet hankkeet onnistuivat saamaan uusia rahoituksia ja HEALTH-ohjelma nähtiin lähtölaukauksena suuremmalle toiminnalle yhteiskunnassa.

Liite 1: Osallistujat

Muistiot ovat tilaisuudessa käytyjen keskustelujen tiivistelmiä ja jäsenyyksiä eivätkä ne välttämättä edusta tilaisuuteen osallistuneiden ohjelmassa toimineiden yksittäisten henkilöiden näkemyksiä.

Laitinen, Jaana	Promo@work
Simunaniemi, Anna-Mari	Promo@work
Kurki, Marjo	APEX
Mäki-Opas, Tomi	PROMEQ
Lindström, Jaana	StopDia
Lakka, Timo	StopDia
Saari, Eveliina	Ohjelmajohtaja

Liite 2: Hankkeiden ja ohjelmajohtajan työn lyhytkuvaukset

Tietoisuus, ennaltaehkäisy ja varhaiset interventiot lasten ja nuorten mielenterveyden edistämässä (APEX)

Käytösongelmien ennaltaehkäisyyn ja varhaisen vaiheen hoitoon kehitetty Voimaperheet digiavusteinen vanhempainohjaus testattiin ja implementoitiin osaksi lasten ja heidän perheidensä peruspalveluita. Voimaperheet vanhempainohjaus osoittautui vaikuttavaksi 6, 12 ja 24 kuukauden seurannassa. Se on onnistuttu implementoimaan kolmasosaan Suomen neuvoloista. Riskiryhmän tunnistaminen toteutettiin väestöseulonnalla hyödyntämällä lastenneuvola.

Huolet hallintaan -hankkeen tavoitteet, digitaalisen hoito-ohjelman kehittäminen lasten ahdistuneisuuden hoitoon ja ahdistuneisuuden seulonnan implementointi kouluterveydenhuoltoon ovat toteutuneet. Satunnaistetun kontrolloidun tutkimuksen tulokset saadaan seurantojen (6 ja 12 kuukautta satunnaistamisesta) päätyttyä vuosina 2020-2021.

Syntymäkohortin 1981 pojilla sairaanhoidon ja rikosten selvittämisen kustannukset aikuisuuteen mennessä olivat käytöshäiriöoireiden korkeimassa desiilissä lähes kuusinkertaiset verrattuna alimpaan ryhmään, tytöillä lähes kaksinkertaiset.

Ihmislähtöinen digitaalinen teknologia -tutkimus tarkasteli lasten ja nuorten digitaalista lukutaitoa mielen hyvinvoinnin kontekstissa. Se toteutettiin vuorovaikutuksessa opettajaopiskelijoiden, eri-ikäisten lasten ja nuorten sekä heidän opettajiensa kanssa. Tutkimus osoitti, että mielen hyvinvoinnin digitaalisissa ratkaisuissa ei vielä ole otettu lapsilähtöisiä periaatteita ja lasten mielenkiinnon kohteita huomioon. Osallistamalla lapsia mielen hyvinvoinnin pohdintaan ja digitaalisten ratkaisujen suunnitteluun havaittiin, että lapset jäsentävät mielen hyvinvointia sekä digitaalisten ympäristöjen vaikutuksia laaja-alaisesti. Tutkimuksessa kehitettiin uusia ideoita tulevaisuuden digitaalisille ratkaisuille mielen hyvinvoinnin kontekstissa.

Osallistava terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen (PROMEQ)

Osallistava terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen (PROMEQ, 2016-2019) -hanke testasi empiirisesti eri väestöryhmien kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja sen edellytyksiin liittyvää teoreettista viitekehystä (sosiaalinen laatu, elämänlaatu). Hankkeessa kehitettiin sosiaalisen markkinoinnin työkalujen avulla viitekehukseen perustuvia toimintamalleja heikommassa asemassa olevien ryhmien hyvinvoinnin edistämiseksi ja eriarvoisuuden kaventamiseksi sekä tutkittiin näiden mallien vaikuttavuutta sekä kustannusvaikuttavuutta. Lisäksi hanke kehitti kypsyysanalyysimallin tukemaan kuntien ja alueiden hyvinvoinnin edistämisen strategiatoimien vaikuttavuuden arviointia. Tulosten perusteella hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vaikuttavuutta voidaan lisätä ottamalla käyttöön kokonaisvaltainen lähestymistapa hyvinvointiin ja sen edellytyksiin. Osallistavien työmenetelmien avulla voidaan kehittää vaikuttavia ja kustannusvaikuttavia toimintamalleja

heikommassa asemassa oleville ryhmille. Kypsyysanalyysimallin avulla alueet ja kunnat voivat parantaa ja seurata heidän strategyönsä vaikuttavuutta.

Näyttöön perustuvaa terveyden edistämistä työpaikoilla (Promo@work)

Tutkimus keskittyi terveyden edistämiseen työpaikoilla näkökulmasta, jossa yhdistyvät työkyvyn, työstä palautumisen ja työturvallisuuden edistäminen. Monitieteinen konsortio tuotti näyttöön perustuvat Mars matkalle! Terveyttä työpaikoille -suositukset (<https://www.ttl.fi/marsmatkalle-terveytta-tyopaikoille/>) analysoimalla kansallisten suositusten puutteita ja tuottamalla systemaattisia katsauksia terveyden edistämisen vaikuttavista keinoista. Konsortio on räätälöinyt suositukset myös vähän tutkitulle ja haavoittuvalle mikroyrittäjien ammattiryhmälle, paikantaen tehokkaimpia näyttöön perustuvia ohjausmenetelmiä, kehittäen suostuttelevaa teknologiaa muutostyövätiötä tukemaan sekä tutkien tuloksellisten työpaikkaterveyttä edistävien toimien taloudellisia indikaattoreita. Myös terveyden edistämisen toimien arviointia varten on kehitetty välineitä työpaikoille. Terveiden edistämisen suositukset on yhteiskehitetty yhdessä sidosryhmien ja kentän toimijoiden kanssa. Ne on levitetty laajalle yleisölle ja sidosryhmille valtakunnallisten kampanjoiden, viestinnän sekä koulutusten avulla.

Stop Diapetes – tiedosta ratkaisuihin (StopDia)

Stop Diabetes -tutkimushankkeen tavoitteena on ollut luoda yksilön, ympäristön ja yhteiskunnantasoille malli tyypin 2 diabeteksen ehkäisyyn. Malli on luotu yhteistyössä monitieteisen tutkimusryhmän ja laajan yhteistyökumppaniverkoston kanssa.

Tutkimus osoitti FINDRISC-diabetesriskitestin ennustavan sairastumisriskin tehokkaasti ilman laboratoriotestejä. Yli puolella kohonneet riskipisteet saaneesta tutkimukseen mukaan lähteneistä oli jo sokeriaineenvaihdunnan häiriö ja viidellä prosentilla aikaisemmin tunnistamaton diabetes.

Tutkimushankkeen randomoidussa kontrolloidussa interventiossa testattiin osana terveydenhuollon normaalia toimintaa digitaalisen ja ryhmäohjauksen vaikuttavuutta. Alustavien tulosten mukaan osallistuminen elintapaohjaukseen ryhmässä ja terveellisiä elintapoja tukevan sovelluksen käyttö auttoivat tutkimukseen osallistuneita parantamaan ruokailutottumuksiaan ja kaventamaan vyötärön ympäristään.

StopDia töissä -tutkimuksessa muokattiin työympäristöjä tukemaan terveyttä edistäviä ruokailu- ja liikkumistottumuksia. Alustavien tulosten mukaan työpäivän aikainen kasvisten ja hedelmien sekä pähkinöiden käyttö oli hieman suurempaa tutkimusvuoden lopussa, mutta suoloisten ja makeiden herkkujen syömisessä ei havaittu eroa. Palauttavien taukoliikuntaliikkeiden tekeminen oli yleisempää tutkimuksen lopussa.

Tutkimuksessa kehitettiin terveystaloudellinen investointilaskuri, jolla päättäjä pystyy arvioimaan, kuinka vaikuttavaa on terveysinterventioon sijoittaminen.

Ohjelmajohtaja Eveliina Saari

Ohjelman keskeinen tutkimusilmiö, josta on saatu uutta tutkimustietoa ja ymmärrystä, on ollut hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen niin, että painopistettä saataisiin muutettua enemmän hyvinvointiriskien varhaiseen tunnistamiseen sekä ihmisten terveyskäyttäytymisen ohjaamiseen siihen suuntaan, että he oppivat hyviä elintapoja ja että ympäristö tukee hyvien valintojen tekemisessä.

Elintapamuutoksiin kehitettiin digitaalisia, ryhmämenetelmiä sekä ympäristöä muuttavia menetelmiä.

Ohjelman hankkeissa on kehitetty terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen interventioita, joita on ehditty jo hankkeiden elämänkaaren aikana kokeilla, sekä tutkia niiden vaikuttavuutta. Vaikutuskeinot ihmisen elintapoihin ovat olleet kaikissa hankkeissa hyvin monipuoliset ja kokonaisvaltaiset. On tutkittu ja kehitetty yksilöön vaikuttavia, ryhmäohjaukseen perustuvia, digitaalisia sekä ympäristön kehittämisen kautta rakentuvia terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tapoja. Samalla hankkeet ovat luoneet ratkaisujen ympärille rakentuvia laajemman käyttöönoton mahdollistavia toimijaverkostoja.

APEX (Tietoisuus, ennaltaehkäisy ja varhaiset interventiot lasten ja nuorten mielenterveyden edistämässä)-hanke on levittänyt Voimaperhe -toimintamallia perusterveydenhuoltoon.

StopDia (Pysäytetään diabetes – Tiedosta ratkaisuihin) -hanke on rekrytoinut 2-tyyppin diabeteksen riskissä olevia Pienet teot -sovelluksen käyttäjiksi sekä on kehittänyt investointilaskurin 2-tyyppin diabeteksen terveystaloudellisten vaikutusten arviointiin.

Promo@work (Näyttöön perustuvaa terveyden edistämistä työpaikoilla) -hanke on kehittänyt näyttöön perustuvat ”Mars matkalle! Terveyttä työpaikoille” -suositukset sekä mobiilisovelluksen ja verkkokurssin palautumisen edistämiseen, erityisesti mikroyrittäjien työpaikkaterveyden edistämiseksi.

PROMEQ (Osallistava terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen) -hanke on tutkinut työn ulkopuolella olevien ihmisryhmien osallisuutta edistävien palvelujen vaikuttavuutta sekä on kehittänyt työkalupakin vaikuttavaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Kaikki hankkeet ovat samanaikaisesti kehittäneet ratkaisuja, tutkineet niiden vaikuttavuutta sekä kampanjoineet terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Menetelmien vaikuttavuutta ja tavoitavuutta pystyttiin todentamaan

Kaikkien selkein tutkimusnäyttö vaikuttavuudesta ohjelmakauden aikana saatiin lasten hyvinvointiin Voimaperhe- toimintamallista, jota hankkeen

aikana levitettiin perusterveydenhoitoon. Muiden menetelmien tieteelliset vaikuttavuusnäytöt julkaistaan vasta ohjelmakauden jälkeen, todennäköisesti vuosina 2019-2020.

Kokeilut toivat esiin, etteivät heikoimmassa asemassa olevat ihmisryhmät ryhdy helposti digitaalisten elintapoihin vaikuttavien menetelmien käyttäjiksi. Juuri suurimmassa sairastumisriskissä olevien ihmisryhmien tavoittaminen tutkimuksiin ja esimerkiksi tekemään verkossa 2-tyypin diabeteksen riskitesti osoittautui huomattavan työlääksi.

Digitaaliset elintapoja edistävät sovellukset nähtiin lupaavina menetelminä kerätä kansalaisista elintapoihin liittyvää tietoa, mikä voisi tulevaisuudessa edistää ennaltaehkäisevää toimintaa ja riskiryhmien tunnistamista.

Uutta Suomen kontekstissa olivat myös kokeilut, joissa muokattiin työympäristöä sellaiseksi, että se ohjaa parempiin valintoihin elintapojen kannalta.

Ohjelmassa saatiin hyviä kokemuksia kohderyhmien osallistamisesta terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä koskevien palveluiden ja toimintamallien suunnitteluun ja arviointiin. Ohjelman yhteinen suositus on, että kuntien ja alueiden tulisi panostaa kokonaisvaltaiseen terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen strategiaan, joka perustuu alueen erityisiin tarpeisiin. PROMEQ -hanke tarjosi prototyypin alueen terveyden ja hyvinvoinnin arvioimiseen.

Toimintamallit juurtuvat todennäköisimmin niihin sosiaali- ja terveystieteisiin ja työpaikoille, jotka olivat hankkeiden kokeilualustoina ja kumppaneina. Vaikuttaviksi todennetut terveyttä ja hyvinvointia edistävät ratkaisut leviävät uuden hankerahoituksen turvin laajempaan käyttöön, siten tutkijoiden ponnisteluja levittämisen edistämiseksi tarvitaan edelleen ohjelmakauden päättyessä.

Ohjelmajohtaminen edisti yhteiskunnallista näkyvyyttä

Ohjelmajohtaminen edisti hankkeiden välistä yhteistyötä ja koordinaatiota siten, että julkisuuteen ja keskusteluihin eri vaikuttajien kanssa pystyttiin lähtemään monen hankkeen tutkijan voimin. Ohjelmajohtaminen edisti politiikkasuositusten kirjoittamista sekä ohjelmien välistä yhteiskunnallista keskustelua ja ilmiölähtöisiä areenoita, kuten syrjäytymisen ehkäisemisen ja hyvinvoinnin tulevaisuuden mestarikurssit, joista löytyvät edelleen digitaaliset verkkomateriaalit avoimeen käyttöön <https://stnmestarikurssit.fi/>

Ohjelman hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suositukset ihmisryhmitäin on koottu yhdessä kirjoitettuihin politiikkasuosituksiin: Hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen vaatii uusia vaikuttavia keinoja.

2. *Turvallisuus verkottuneessa maailmassa -ohjelma*

Turvallisuus verkottuneessa maailmassa (SECURITY)- ohjelman itsearviointitilaisuus järjestettiin 2.3.2020 Paasitornissa Helsingissä. Tilaisuuteen osallistui ohjelmajohtajan lisäksi edustajia kaikista ohjelmassa rahoitetusta konsortioista (ks. liitteet 1 ja 2). Tässä muistiossa ”ohjelman toimijat” tarkoittaa ohjelmajohtajaa sekä konsortioita.

Itsearviointitilaisuuden tavoitteina oli tarjota ohjelman toimijoille mahdollisuus reflektoida omaa toimintaansa ja yhteistyötä ohjelman sisällä sekä jakaa kokemuksiaan ja näkemyksiään ohjelmasta. Tilaisuudessa ei arvioitu yksittäisten konsortioiden tai ohjelmajohtajien saavutuksia. Tilaisuudessa pyrittiin myös välttämään loppuraporttien sisällön kertaamista, jolloin keskustelu keskittyi joko ohjelmataason havainnointiin tai keskustelijoiden kyseisen ohjelman kautta syntyneisiin käsityksiin rahoitusinstrumentin toiminnasta ja raameista.

Itsearviointitilaisuus oli ensimmäinen WORK-ohjelman ohjelma-arvioinnin kolmesta vaiheesta. Tämän itsearviointitilaisuuden pohjalta kirjoitetun muistion tavoitteena on syventää laadullisesti ohjelman toimijoiden loppuraporttien aineistoa etenkin ohjelma-arvioinnin seuraavassa vaiheessa, yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioinnissa.

2.1. Ohjelmakuvaus

Maailman valtiot ovat yhä vahvemmin verkottuneet toisiinsa ja maiden keskinäisriippuvuus niin taloudessa, kriisien hallinnassa kuin turvallisuudessa on entisestään lisääntynyt. Tämä riippuvuus johtaa siihen, että valtioiden, mukaan lukien Suomen, sisäinen ja ulkoinen turvallisuus ovat kietoutuneet tiukasti yhteen eikä niitä voida erottaa toisistaan.

Teemassa tehtävä tutkimus tukee turvallisuusympäristössä tapahtuvien muutosten seurantaan, analysointia ja ennakointia sekä uudenlaisten turvallisuusriskien huomioimista. Tutkimus tuottaa tietoa, joka luo edellytyksiä valtion perustehtävien, toimintavarmuuden ja kansalaisten turvallisuuden sekä turvallisuudentunteen edistämiseen, että globaalin turvallisuusympäristön ja geopolitiikan muutoksien ymmärtämiseen (ml. uudenlaiset uhat, jotka liittyvät tietoverkkoihin, tiedon jakamiseen ja kyberturvallisuuteen tai ääriryhmien toimintaan ja radikalisoitumiseen tai pandemioihin).

Tutkimuksen keskiössä ovat suomalaisen yhteiskunnan kokonaisturvallisuus, toimintavarmuus sekä reagointi- ja riskinsietokyky. Energia- ja tietointensiivisen, digitalisoituvan ja kansainvälistyvän yhteiskuntamme kansallinen huoltovarmuus nousee keskeiseen asemaan. Muita olennaisia tutkimuskohteita ovat sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden vuorovaikutus, kansalaisten turvattomuuden kokemus elämänkaaren eri vaiheissa sekä arvo- ja asenneilmapiirin muutos ja tämän muutoksen vaikutus kansallisen identiteetin, yksituumaisuuden ja demokratian kehittymiselle.

2.2. Ohjelmallisuus

Turvallisuus verkottuneessa maailmassa -ohjelman (SECURITY) toimijat kiinnittivät huomiota turvallisuus -teeman yhteiskunnallisten haasteiden vahaan dynaamisuuteen ohjelmatoiminnan aikana. Sekä ohjelmajohtaja että konsortiot kokivat, että valtioneuvoston 2015 tekemän teemapäätöksen jälkeän ohjelmakuvauksessa esitettyjen asioiden painotukset ja merkitykset ovat muuttuneet olennaisesti. Turvallisuustilanteen muutoksista ja uusista koetuista turvallisuusuhkista annettiin useita esimerkkejä, eikä Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoituspäätösten koettu kattaneen niiden kaikkien käsittelyä. Sen sijaan ohjelman toimijat kokivat, että toteutuneet toimet korostivat turvallisuuden teeman kokonaisuuden hahmottamista ja käsittämistä korostamalla mm. kokonaisturvallisuuden ja human security -käsitteiden käyttöä. Tehtiin myös huomio, että kokonaisturvallisuus, joka oli ohjelmassa keskiössä, on määritelmällisesti varsin dynaaminen ja prosessinomainen käsite.

Lisäksi kaikki toimijat kokivat heti STN:n rahoituspäätösten tekemisen jälkeen ja tutkimustoiminnan alkaessa, että kahden konsortion aiheilla ei katettu alkuperäistä ohjelmakuvausta kokonaisuudessaan. Ohjelman lopussa järjestettiin seminaari, jossa ohjelman keskeiset sidosryhmät ja tiedon loppukäyttäjät yhdessä ohjelman tutkijoiden kanssa tarkastelivat Venäjään liittyviä turvallisuusteemoja eräänlaisena testialustana siitä, millaisia työkaluja ohjelma tarjoaa ja mitkä ovat mahdollisia tutkimuksellisia aukkoja tilanteessa, jossa käsiteltävä asia on muuttuvainen. Aukkoja löytyi esimerkiksi talouden ja liiketoiminnan liittymäkohdista geopolitiisiin ughiin.

Sinänsä koettiin, että käsiteltyjen aiheiden kattavuus verrattuna ohjelmakuvaukseen oli mahdollisimman hyvä konsortioiden tutkimusteemojen ja tutkimusalojen täydentäessä toisiaan hyvin. Tämä kuitenkin merkitsi sitä, että konsortioiden välillä oli hyvin vähän yhteisiä tutkimusaiheita, yhteisiä tutkimusaloja tai yhteisten tutkimustraditioiden tai -menetelmien antamaa yhteisyyttä. Lyhyt ohjelman toiminta-aika ei myöskään juuri tarjonnut mahdollisuuksia yhteisten piirteiden löytämiselle ja keskinäisten toimien verkottamiselle.

SECURITY-ohjelman hankkeiden välisen yhteistyön vähyyttä korvasi ja selitti yhteistyö muiden ohjelmien hankkeiden kanssa sekä erityisesti se, että konsortiot olivat jo itsessään laajoja kokonaisuuksia, jossa yhteistyön ja vuorovaikutuksen fasilitoiminen vei paljon resursseja. Konsortiot toivat esiin uusien tieteenalojen ja tutkimustapojen yhteen saattamista konsortioiden sisällä, jolloin niiden sisäinen toimivuus ja dynamiikka ei syntynyt itsestään. Toimivan yhteistyön luominen edellytti aikaa ja vaivaa, mihin konsortiot myös ohjelmakauden puitteissa keskittyivät.

Ohjelman konsortioiden tutkimustoiminnassa ohjelmallisuus näkyi muun muassa politiikkasuosituksien muodossa, kun suositukset yhdistivät eri hankkeiden tutkimustoimintaa osaksi ohjelmatason tavoitteiden

tarkastelua. Maahanmuutto läpileikkaavana teemana loi yhteistyötä SECURITY-ohjelman konsortioiden välille maahanmuuttoseminaarien muodossa.

2.3. Toimintatavat

Strategisen tutkimuksen ohjelmat koostuvat laajoista monitieteisistä hankkeista, jotka ohjelman puitteissa ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja sidosryhmiensä kanssa. Yksi strategisen tutkimuksen lähtökohdista on, että yhdessä sidosryhmien ja tiedon käyttäjien kanssa tietyssä asiayhteydessä ja tavoitteellisessa vuorovaikutuksessa tehty monitieteinen tutkimus on yhteiskunnallisesti vaikuttavaa. Toisin sanoen tiedon yhteiskehittäminen on yksi strategisen tutkimuksen tärkeimmistä toimintatavoista. Tiedon yhteiskehittämiseksi ei ole olemassa laajasti jaettua määritelmää, mutta sillä voidaan katsoa olevan ainakin neljä yleistä periaatetta: **asiayhteys, moniarvoisuus, tavoitehakuisuus ja vuorovaikutus** (Norström ym. 2020). Itsearviointityöpajojen keskustelu on tässä muistiossa kehystetty näiden neljän periaatteen mukaan. Kehys ei kuitenkaan ole normatiivinen siinä mielessä, että periaatteita pidettäisiin ainoina mahdollisina. Tarkoituksena on ennemminkin nostaa esille ohjelmien ja hankkeiden moninaisia toimintatapoja ja käytänteitä sekä niihin liittyviä kokemuksia.

2.3.1. Asiayhteys

Asiayhteys viittaa yhteiskehittämisprosessien saattamiseen tiettyyn kontekstiin. Asiayhteyden näkökulmasta keskeistä voi olla muun muassa se, mistä insentiivi yhteiskehittämiseksi on saanut alkunsa. Ohjelman hankkeiden tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnan sopeutuminen toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin kuvastaa asiayhteyden merkitystä myös yhteiskehittämisprosessien toteuttamisessa. Esimerkiksi toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset voivat määrittää, mitkä sidosryhmät ovat yhteistyön ja sitä kautta yhteiskunnallisesti vaikuttavan sekä tieteellisesti korkealaatuisen tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisimpia. Tämän lisäksi asiayhteyteen liittyen voidaan nostaa esille erilaisten tiedontarpeiden tunnistaminen ja toimijajoukon erityistarpeiden huomioiminen ohjelman toiminnassa.

SECURITY-ohjelman itsearviointikeskustelussa asiayhteys yhteiskehittämisen näkökulmana kytkeytyi voimakkaasti myös muihin tiedon yhteiskehittämisen aspekteihin. Asiayhteys nähtiin toiminnan lähtökohtana, jonka viitekehyksessä esimerkiksi vuorovaikutus toteutui. Ohjelmatoiminnan kontekstin kannalta keskeiseksi tekijäksi nousi turvallisuuden kokonaistilanteen muuttuminen rahoituskauden aikana. Keskustelussa turvallisuus koettiin hyvin dynaamisena tutkimusteemana muun muassa sen suhteen, että turvallisuus esimerkiksi maahanmuuton ja globaalien uhkien suhteen ja tätä kautta turvallisuuden kokonaiskuva olennaisesti muuttui ohjelman toiminnan aikana.

Yhteiskunnallisen turvallisuussektorin erityislaatuisuus vaikutti vahvasti asiayhteyksien syntyyn ja kehittymiseen. Ohjelman toiminnassa täytyi ottaa huomioon tämä toimintaympäristön ja sidosryhmien erityislaatuisuus. SECURITY-ohjelman tutkimus- ja vuorovaikutustyössä erityislaatuisuus näkyi muun muassa turvallisuuden eri osa-alueiden tunnistamisen tärkeytenä sekä tarpeena ymmärtää eri osa-alueiden käsittelyä yhteiskehittämisen raameissa. Hankkeissa koettiin esimerkiksi, että perinteisen ”kovan” turvallisuuden toimijoiden kanssa yhteistyö vaatii erityistä ymmärrystä siitä, miten tutkittava ilmiö voi rajoittaa perinteiselle tutkimus- ja vuorovaikutustyölle totuttuja yhteistyömuotoja.

Ohjelman toimijat kokivat toimintansa keskeiseksi vahvuudeksi turvallisuuden käsitteen ymmärtämisen mahdollisimman laajasti. Käsitteen laajuuden takia ohjelman ei kuitenkaan nähty kattavan kaikkia kansalliseen turvallisuuteen liittyviä teemoja tai sidosryhmien omia painotuksia. STN-instrumentin rahoituksen luonteenkin koettiin rajaavan turvallisuuden käsittelyä. STN-ohjelman puitteissa painotus keskittyi kansallisen turvallisuuden tutkimiseen. Tämä poikkesi turvallisuuden tutkimuksen perusasetuksesta, jossa kansainvälinen aspekti on luontainen osa tutkimusta. Tämän lisäksi STN-ohjelman viitekehys suuntasi turvallisuuden tarkastelua systeemitasolle.

Tutkimuskonteksti vaikutti ohjelman toimintaan yhdistäen hankkeita ohjelmarajojen yli eri tutkimusteemojen ympärille. Tästä esimerkkinä oli ohjelman toisen hankkeen tiivis yhteistyö kahden muun STN-ohjelman hankkeiden kanssa energiakysymyksiin liittyen. Yhteistyön kautta muodostui ikään kuin ”varjo-ohjelma”, joka käsitteli energiaa yhdistämällä turvallisuusaspektin esimerkiksi energiatransition käsittelyyn. Myös maahanmuuttoa käsiteltiin ohjelman puitteissa esimerkiksi isoissa maahanmuuttoa käsittelevissä seminaareissa, jotka loivat isolle joukolla tutkijoita verkostoitumismahdollisuuksia.

Kokonaisturvallisuus ohjelman kontekstina loi paljon haasteita ohjelman toimintaan. Turvallisuuteen liittyen toimijoilla oli paljon juurtuneita ja vakiintuneita käytänteitä, jotka hajottivat kokonaisuuden näkemistä ja loivat turvallisuudesta tutkimuksen kontekstina erityislaatuisen. Kaiken kaikkiaan turvallisuus asiayhteytenä koettiin voimakkaasti ohjelman tutkimus- ja vuorovaikutustoimintaan vaikuttavana tekijänä. Läpileikkaava teema yhdisti hankkeiden toimintaa ohjelman sisällä ja sen ulkopuolella.

2.3.2. Moniarvoisuus

Moniarvoisuudella yhteiskehittämisen aspektina voidaan tarkoittaa muun muassa episteemisten tietämisen tapojen, käytäntöjen ja osallistujien pluralismia yhteiskehittämisen prosesseissa. Moniarvoisuus yhteiskehittämisen aspektina kytkeytyy STN-ohjelmien viitekehyksessä erityisesti monitieteisyyteen. Monitieteisyydellä pyritään tuottamaan yhteistyötä, jossa kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa. Moniarvoisuuden näkökulmasta monitieteisyys tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnassa näyttäytyy myös erilaisina vaihtoehtokustannuksina.

STN-ohjelman tarkastelussa huomio ei kiinnity ainoastaan monitieteisyyden synergisiin ominaisuuksiin vaan myös siihen, minkälaisia riskejä, kustannuksia ja haasteita pluralistinen yhteistyö asettaa ohjelman tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnalle sekä siihen osallistuvien toimijoiden omalle asemalle. Moniarvoisuuden yhteiskehittämisen aspektissa on siis kyse episteemisestä pluralismista ja sen käytännön vaikutuksista ohjelmien ja sen hankkeiden tutkimus- ja vuorovaikutusprosesseissa.

Keskustelussa koettiin voimakkaasti, että eri SECURITY-ohjelman toimijoiden sekä heidän sidosryhmiensä tavat käsitellä tietoa olivat toisistaan eroavaisia, mikä aiheutti haasteita moniarvoiselle yhteistyölle. Hankkeiden kesken moniarvoisuuden haaste kytkeytyi SECURITY-ohjelman viitekehityksessä olennaisesti monitieteisyyteen. Yhteistyö eri tieteenalojen toimijoiden kanssa tuotti ohjelman hankkeiden toimintaan erilaisia vaihtoehtokustannuksia. Kustannukset näkyivät muun muassa ajallisina resursseina, kun monitieteisessä yhteistyössä esimerkiksi keskeisten käsitteiden määrittelyn koettiin vievän paljon aikaa eri toimijoiden kesken. Konkreettisesti monitieteisyyden vaihtoehtokustannukset näkyivät esimerkiksi väitöskirjatutkijoiden työssä, jossa vaikuttavuuden rakentaminen tieteen välisen yhteistyön kautta vei aikaa pois itse väitöskirjojen edistämisestä.

Ohjelman puitteissa koettiin, että monitieteisyyden vaihtoehtokustannuksia kyettiin hallitsemaan koordinoinnilla ja strategisella ymmärryksellä. Ohjelman toimijoiden kesken tunnistettiin eroavaisuuksia vahvuuksissa toiminnan valmiuksissa. Keskustelussa nousi esille ymmärrys siitä, että kaikkia toimijoita ei tule tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnassa asettaa samaan muottiin. Ohjelmajohtajan ja vuorovaikutusvastaavan roolit korostuivat ohjelman tehtävien vastuissa. Tämä näkyi muun muassa ohjelmajohtajan ja vuorovaikutusvastaavan pyrkimyksissä taata osahankkeiden tutkijoille resursseja keskittymiseen hankkeiden päätyöhön, poistaen tutkimustyötä hidastavia ja niiden ulkopuolelle jääviä asioita toimijoiden tehtävälialta.

Moniarvoisuus tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnassa koettiin kuitenkin positiiviseksi ja eri alojen ja tehtävien toimintaa täydentäväksi ominaisuudeksi. Turvallisuus-teeman käsittelyssä nähtiin tärkeäksi häivyttää tulokulmien välistä vastakkainasettelua ja monitieteisellä yhteistyöllä pystyttiin korostamaan sitä, että erilaiset käsitykset turvallisuudesta eivät ole toisiaan poissulkevia vaan keskenään täydentäviä ja muodostavat komplementaarisen kokonaisuuden. SECURITY-ohjelman hankkeet kykenivät siis lähestymään turvallisuutta monialaisista lähtökohdista, vaikka tämä toiminta vaati merkittävästi aikaa ja voimavaroja. Monitieteisyyden koettiin myös tuoneen yhteen täysin uusia ja ennen näkemättömiä tiimejä, joita ei olisi välttämättä syntynyt ilman tieteenaloja yhdistäviä yhteiskehittämisen prosesseja. Ohjelman hankkeiden koettiin itsessään olleen heterogeenisiä ja moniarvoisia kokonaisuuksia. Moninaisuus näkyi muun muassa käsityksissä tutkimuksen tekemisestä ja keskeisistä käsitteistä.

Toimintaympäristöä ja keskeisiä sidosryhmiä ei nähty yhdenmukaisena tai yksimielisenä verkostona. Sidosryhmien moniarvoisuus nosti keskustelussa esille näkökulmia ohjelman teemalle tunnusomaisesta vallankäytöstä, tiedon asemasta vallan välineenä ja vastuusta tehdä valintoja. Vallan ja vastuun kysymykset nousivat esille esimerkiksi pyydettyä näkemyksiä sidosryhmiltä yhteiskehittämisen prosesseissa. Ohjelman toimineet olivat joutuneet pinnallisesti yhtenäiseltä näyttäneen sidosryhmäverkoston kanssa pohtimaan, miten huomioida eri vuorovaikutuspartnerien näkemyksiä syötteinä tutkimuksen tekemiseen, jos sidosryhmäverkoston sisällä on laajasti erilaisia ja jopa toisilleen vastakkaisia näkemyksiä esimerkiksi kansallisesta kokonaisturvallisuudesta. Tätä kautta keskustelussa pohdittiin ohjelman toimijoiden sekä sen keskeisten sidosryhmien osallisuutta sekä vastuuta yhteiskunnallisen vaikuttavuuden prosesseissa muun muassa tieteen integriteetin näkökulmasta.

2.3.3. Tavoitehakuisuus

Tavoitehakuisuudella yhteiskehittämisen näkökulmasta tarkoitetaan ymmärryksen rakentamista haasteista, tavoitteista ja toimintaa arvioivista mittareista. STN-ohjelmille ei ole asetettu spesifejä toimintaa määrittäviä tavoitteita rahoituskauden alkaessa. Ohjelmien ja niiden konsortioiden toiminnassa huomio kiinnittyy siihen, minkälaisia tavoitteita toiminnalle alkujaan asetettiin ja miten tavoitteet rahoituskauden aikana muuttuivat. Tämän lisäksi tavoitehakuisuuden näkökulmasta kiinnostava on se, miten erilaiset tavoitteet suhteutuvat toisiinsa nähdessä ja onko eri toimijoiden tavoitteilla ristiriitoja.

Keskustelussa turvallisuusteemasta ja siihen vaikuttamisesta nostettiin esille kaksi tasoa; pintavaikuttavuus ja syvävaikuttavuus. Esille nostettiin myös ohjelman edustajien näkemyksiä yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ja sen luonteesta.

Ohjelman tavoitteet koettiin kaiken kaikkiaan hyvin kunnianhimoisiksi eikä kaikkien tavoitteiden toteutumista nähty täysin realistisena. Yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja sen mahdollistamisen havainnointia kuvailtiin muun muassa kiven tiputtamisena veteen ja vaikuttavuuden aaltojen seuraamisena: konkreettisten muutosten sijaan kyse oli enemmänkin ihmisten ymmärrystapojen muuttamisesta. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteiden ja aaltojen todentaminen vaatii osakseen monitasoista tarkastelua yksityiskohtaisen kartoituksen sijaan. Konkreettisia esimerkkejäkin kuitenkin syntyi: ohjelman puitteissa toteutuneista vaikutuksista on nähtävissä muun muassa hankkeiden myötävaikutus kansallisen turvallisuusstrategian sisältöön.

Ohjelman toimijoiden kesken nostettiin esille myös näkökulmia tavoitteiden asettamiseen ja arviointiin liittyen. Ohjelman toimijat kiinnittivät tavoitteiden asettamisen osalta huomiota siihen, pyrittiinkö tavoitteisiin ohjelman toiminnan aikana syntyneen uuden tiedon luonnilla vai ennemmin syntetisoivilla menetelmillä. Syntetisoivan tiedon hyödyntäminen koettiin

tärkeäksi etenkin ohjelman toiminnan alkuvaiheessa, jolloin toiminta keskityi yhteisen ymmärryksen luomiseen sidosryhmäverkoston, konsortioiden ja ohjelman sisäisten toimijoiden kesken. Keskustelussa kuitenkin koettiin, että tavoitteita ei voida arvioida ainoastaan sen perusteella, miten tietoa on ”syötetty” yhteiskunnan läpi. Ohjelman tavoitteiden kannalta olennaiseksi nähtiin pikemminkin se, onko sidosryhmillä ollut tarvetta ja tilausta ohjelmalle ja sen tavoitteille. Tätä kautta käsitykset ohjelman tavoitteista kytkeytyivät olennaisesti sidosryhmäverkoston moniarvoisuuteen ja vaihteleviin tiedontarpeisiin.

Tavoitehakuisuus oli keskeisessä asemassa määriteltäessä ohjelman toimijoiden vuorovaikutustoimia. Vuorovaikutusta eri sidosryhmien ja ohjelman sisäisten toimijoiden kesken ei tullut järjestää ”vain ilon vuoksi” vaan ohjelman sidosryhmät tarvitsivat yhteistoiminnan tueksi selkeää tavoitteellisuutta. SECURITY-ohjelmassa nähtiinkin vuorovaikutuksen olleen strukturoitua ja suunniteltua läpi rahoituskauden. Tästä huolimatta kaikkia tavoitteita esimerkiksi sidosryhmäyhteistyön suhteen ei voitu ennakoida tai suunnitella hakuvaiheessa. Ohjelmalta sekä sen hankkeilta vaadittiin dynaamisuutta tavoitteiden suunnitteluun kokonaisturvallisuuden muuttuvassa toimintaympäristössä.

Ohjelman vuorovaikutustoiminnan kannalta tavoitehakuisuus koettiin haastavaksi yhteiskehittämisen näkökulmaksi. Vuorovaikutustyölle oli vaikea määrittää selkeitä tavoitteita. Niiden sijasta ohjelman toimijat tunnistivat kahdensuuntaisen vaikutuksen, jossa prosesseihin osallistuville tahoille vuorovaikutus itsessään kuului jo vaikuttavuuden saavuttamiseen. Konkreettisia muutoksia oli hankalaa nähdä, mutta kokemus sidosryhmien toimijoiden ajattelun muutoksista oli parhaimmillaan selkeä. Sitä ei voinut nähdä itseisarvoisena tavoitteena, vaan toiminnalle oli täytynyt pystyä asettamaan tarkemman vaikuttavuuden määrittelyn vaikeudesta huolimatta ohjelman puitteissa raamit, jotka mahdollistavat tavoitteellisuuden hahmottamisen.

Tavoitehakuisuuden näkökulmasta haasteeksi nähtiin ohjelman toiminnassa tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnan tavoitteiden erillisuus. Keskustelussa painottui tutkimuksen integriteetin turvaaminen vuorovaikutuksen kytkemisellä aidosti tutkitun tiedon yhteyteen. Keskustelussa koettiin, että todellisuudessa tutkimus- ja vuorovaikutustoiminta sekä niiden tavoitteet toteutuivat käsi kädessä ohjelman toiminnassa.

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteiden koettiin muuttuvan rahoituskauden aikana toimintaympäristön ja tutkimuskontekstin dynaamisuuden myötä. SECURITY-ohjelman puitteissa nostettiin esille, että yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteet kansallisen kokonaisturvallisuuden osalta ovat kaukana eikä kolmen vuoden rahoituskauden aikana perustavanlaatuisista muutosta tai lopullista yhteiskunnallista vaikuttavuutta ole mahdollista saada aikaiseksi tai todentaa.

2.3.4. Vuorovaikutteisuus

Tuottava yhteiskehittäminen vaatii osakseen vuorovaikutusta. Vuorovaikutus on aktiivista kahdensuuntaista toimintaa prosessiin osallistuvien tahojen kesken. Vuorovaikutus kytkeytyy olennaisesti muihin yhteiskehittämisen näkökulmiin muun muassa siten, että tavoitteiden toteutumisen moniarvoisissa hankkeissa ja muuttuvassa toimintaympäristössä vaativat laajoja vuorovaikutusverkostoja niin ohjelmien sisäisten toimijoiden kuin keskeisten ulkopuolisten sidosryhmien välillä. STN-ohjelmissa vuorovaikutukselle keskeisiä prosesseja ovat muun muassa yhteisen ymmärryksen muodostaminen monitieteisten tutkimus- ja vuorovaikutuspartnereiden kanssa. Tehokkaalla vuorovaikutuksella voidaan taata laadukkaat yhteiskehittämisen prosessit ja ohjata toimintoja tarkoituksenmukaisiksi tavoitteiden toteutumiseksi. STN-ohjelmille vuorovaikutus korostuu etenkin toiminnassa ohjelman hankkeiden välillä ja moninaisten konsortioiden sisällä sekä tiedontarpeiden ja tutkimustiedon jalkauttamisessa keskeisille sidosryhmille ja muihin vaikuttavuuden kannalta olennaisiin verkostoihin. Vuorovaikutuksessa tässä yhteydessä keskeistä on luottamuksen rakentuminen toimijoiden välillä dialogin ja responsiivisen kanssakäymisen kautta.

Vuorovaikutuksen toteutustavat ja onnistuminen oli ohjelman toimijoiden mukaan ohjelman muun yhteiskehittämisen perusta. Turvallisuuskontekstin asiayhteys loi kuitenkin vahvoja reunaehtoja vuorovaikutukselle. Moniarvoiset sidosryhmäverkostot mahdollistivat rikkaan yhteiskehittämisen prosessin, mutta samalla ne loivat vaihtoehtokustannuksia. Tavoitteiden määrittely vuorovaikutukselle koettiin haastavaksi, joskin tavoitteista keskustelun nähtiin sekä vaikuttavuuden aikaansaamisen mahdollisuuksien kannalta tärkeäksi että yhteistyön edistämiseksi niissäkin tilanteissa, joissa yksimielisyyttä tavoitteista oli haastavaa löytää.

Vuorovaikutustoiminnan suunnittelun kannalta ohjelman toimijat näkivät sidosryhmien tiedontarpeet tärkeimpänä lähtökohtana. Toiminnan perustaminen sidosryhmien tiedontarpeisiin ei ollut aluksi vahvin metodi, mutta toiminnan käynnistyttyä lähestymistavan valinnan tarpeellisuus korostui. Sillä tavalla sidosryhmät saatiin kiinnostumaan toiminnasta ja pysymään siinä mukana.

Tiedontarpeiden ymmärtäminen ja huomioiminen oli olennaisesta esimerkiksi suunniteltaessa vuorovaikutustoimintaa ja ”kovan” turvallisuuden sekä sen toimijoiden mukaan saamiseksi ohjelman ja hankkeiden vuorovaikutusverkostoihin. Haasteeksi nousi se, missä määrin kansallisen kokonaisturvallisuuden toimijoita saattoi osallistaa tutkimusaiheiden muotoiluun ja laadintaan, tai kuinka paljon sidosryhmät halusivat tai saattoivat perustella näkemyksiään. Ei ollut itsestäänselvyys, että kaikki relevantit kansallista turvallisuutta käsittelevät instituutiot ja verkostot edes saattoivat osallistua hankkeiden tai ohjelman toimintaan, tai että ne olisivat kokeneet ohjelman toimijoiden vastaavan juuri heidän omiin haasteisiinsa.

Sidosryhmien kanssa tehdyn yhteistyön tulosten ohella ohjelman toimijat huomioivat, miten SECURITY-ohjelmalla koettiin olleen yhteiskunnallista vaikuttavuutta jo konsortioiden tutkimustiimien ja konsortioihin osallistuneiden organisaatioiden keskinäisen vuorovaikutuksen tuloksena. Tutkimusryhmien keskinäinen verkostoituminen paransi kokonaisturvallisuuden yhteiskunnallista jäsentämistä tai tarjosivat toisten tutkijoiden ulottumattomissa olleita yhteyksiä muuten kansallisten tai alueellisten turvallisuustoimien suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Uusien sidosryhmäyhteistyöverkoston ja kanavien luominen ei kuitenkaan aina ollut suunnitelmallista tai tarkoituksenmukaista. Osallistujat painottivatkin olemassa oleviin verkostoihin kytkeytymisen ja niihin vaikuttamisen tärkeyttä. Tätä kautta koettiin tärkeäksi keskittyä olemassa oleviin sidosryhmäverkostoihin sen sijaan, että toiminnassa lähtökohtaisesti pyrittäisiin aina luomaan ja suunnittelemaan uusia verkostoja.

Onnistuneeksi vuorovaikutukseksi ohjelman toimivat näkivät erityisesti nuoren tutkijasukupolven keskinäisen sekä tutkijoiden ja virkamiesten välisen yhteistyön kehittämisen. Keskustelussa nousi esille, millä tavoin tuloksista tulisi viestiä ja missä muodossa tutkimustulokset tavoittavat tärkeät sidosryhmät parhaiten: SECURITY-ohjelmassa painotettiin tarvetta esimerkiksi policy brief-koulutuksille. Vuorovaikutuksen pohdinta nosti esiin myös sidosryhmien spesifit tiedontarpeet, jotka eivät vastanneet ohjelman hankkeiden kokonaisvaltaisia tavoitteita. Ohjelma- tai edes hanketason haasteiden käsittelyn sijaan vuorovaikutus sidosryhmien kanssa redusoitui huomattavan usein pienempiin kansallisen kokonaisturvallisuuden osateemoihin.

Sidosryhmäyhteistyön kannalta olennaiseksi asiaksi ohjelman toimijat nostivat esiin tutkimus- ja vuorovaikutuskumppaneiden suhtautumisen ohjelman agendaan. Sidosryhmien osalta oli havaittavissa jakautumista ohjelmavaukseen myötämielisesti ja varauksellisesti suhtautuneisiin kumppaneihin. Tämän lisäksi vuorovaikutustoimintaan keskeisesti merkittäväksi vuorovaikutustoimien onnistumiseen vaikuttaneeksi tekijäksi koettiin sidosryhmäverkostoihin kuuluneiden organisaatioiden vaihtelevat toimintakulttuurit. Erilaisten organisaatiokulttuurien nähtiin luoneen haasteita ja reunaehtoja esimerkiksi tiedon jakamisen ja yhteiskehittämisen prosessien suhteen.

2.4. Ohjelman lisäarvo

STN-ohjelmassa sekä etenkin turvallisuusteeman parissa työskentely koettiin positiiviseksi kokemukseksi. Koska turvallisuus nähtiin kompleksisena kokonaisuutena, alkaen turvallisuuskäsitteen monitulkintaisuudesta, ohjelman toimijat kokivat STN-ohjelmien monitieteisen lähestymistavan sopivan teeman käsittelyyn hyvin. Turvallisuutta koskevan keskustelun ja käsitteistön laajentaminen sekä eri turvallisuuden osa-alueiden välisten yhteyksien osoittaminen nähtiin ohjelman päänsioksi.

SECURITY-ohjelmaa varten perustetut monitieteiset konsortiot nähtiin ohjelman tuomana merkittävänä lisäarvona, sillä ne eivät olisi toteutuneet ilman

ohjelmaa. Ohjelmalla koettiin olleen merkittävä tutkijoiden uraa ja tutkimusvalintoja suuntaava vaikutus. Vaikka SECURITY-ohjelma sellaisenaan päättyi, osallistuneiden tahojen välillä on säilynyt jonkinasteinen verkosto sekä tahto viedä tutkimusteemaa ja yhteiskehittämistä eteenpäin.

STN-toiminnan kokonaisuuden kannalta ohjelman toimijat kokivatkin haasteeksi, että ne tutkijat ja tutkimustiimit, jotka ovat nyt oppineet hyvät ja toimivat käytännöt sekä käyneet läpi ohjelmatoiminnan käynnistämiseen liittyvät haasteet, eivät enää voi jatkaa oppimansa käyttöä tulevaisuudessa tai juuri käynnistyneissä STN-ohjelmissa. STN-instrumentti nähtiin kokonaisuudessaan erittäin tärkeänä, mutta samalla oltiin sitä mieltä, että sen rahoitusmuodon potentiaalin mahdollistamiseksi toiminnassa on kehitettävää.

Tutkijoiden ja tiedon käyttäjien uuden tyyppinen yhteistyö nähtiin arvokkaana. Sidosryhmien kanssa työskentely oli paikoin hyvinkin haastavaa, mutta erilaisten ajattelutapojen ja käytäntöjen vaihtaminen turvallisuuden kontekstissa koettiin hyödylliseksi niin tutkijoiden kuin sidosryhmienkin kannalta. Sidosryhmätyöskentelyssä turhautumista aiheutti ajoittainen kiinnostuksen ja palautteen puute, joskin samalla todettiin, että kyseessä oli ollut molemminpuolinen oppimisprosessi ja aikakausi, jolloin osallistujien prioriteetit ehtivät myös vaihtua.

Ohjelman toimijat kokivat, että yhteiskunnallinen kokonaisvaikutus olisi voinut paikoin olla suurempikin. Samalla kuitenkin koettiin, että ohjelma sai rahoituskauden aikana äänensä kuuluviin ja osallistuttua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteet ohjelmakauden puitteissa olivat joka tapauksessa alun perinkin hankalasti määriteltävissä ja yhteiskunnallinen kehittyminen teki tavoitteiden saavuttamisen ja määrittämisenkin yhä hankalammaksi. Tieteelliset tulokset nähtiin hyvinä myös akateemisilla mittareilla tarkasteltuna. Kehittämisehdotuksena esitettiin sidosryhmäyhteistyön parempaa integroimista muuhun toimintaan, sillä nyt sen koettiin jääneen hieman irralliseksi.

Erytisesti nuorten tutkijoiden koettiin saaneen paljon ohjelmalta, varsinkin median ja yhteiskunnan toiminnan ymmärtämisen ja käytännön sidosryhmätyössä saatujen kokemusten osalta. Tällaisella nuorten tutkijoiden vuorovaikutusosaamisen kehityksellä nähtiin olevan kauaskantoisia vaikutuksia muun muassa tiedon yhteiskehittämisen ja monitieteisyyden kannalta. Hankkeiden johtoasemassa oleville senioritutkijoille ohjelma näyttäytyi enemmänkin aikaa vievänä koordinoitavana tehtävänä (joskin kiinnostavana sellaisena), mutta jossain määrin myös oman tutkimuksen ja tutkimusalan edistämisen mahdollistamisena. Hankejohtajien oma mielenkiinto ja innostuneisuus nähtiin tärkeänä koko hankkeen onnistumisen kannalta. Osa hankkeiden itseohjautuvuuden koettiin vähentäneen hankejohtajan hallinnollista työtaakkaa. Ohjelman toimijat kokivat, että rahoittajan tavoite senioritutkijoiden ja professorien sitouttamisesta STN-hankkeiden toteuttamiseen ei täysin toteutunut, koska kokeneemmilla tutkijoilla on STN-toiminnan ohella muita laajoja vastuita, joista ei voinut tai ollut syytä irrottautua.

Kokonaisturvallisuuden kansainvälinen aspekti jäi vähemmälle huomiolle ohjelmassa rahoituksen kansallisen painotuksen myötä. STN:n asettamien tavoitteiden puitteissa huomio kiinnittyi kansallisen kokonaisturvallisuuden tutkimukseen, mutta eurooppalainen yhteistyö turvallisuuden tutkimuksessa koettiin potentiaalisesti merkittäväksi kotimaisenkin vaikuttavuuden mahdollistamisen areenaksi. Tällainen työ koettiin kuitenkin raskaaksi ja ylimääräiseksi ohjelman kokonaisuuden toiminnan kannalta. Eurooppalaisen verkostoissa toimimisen tärkeyden paremman huomioimisen lisäksi nostettiin esille vuorovaikutuksen potentiaalinen relevanssi afrikkalaisten toimijoiden kanssa muun muassa raja- ja maahanmuuttokysymyksiin liittyen.

Ohjelman ilmeiseksi lisäarvoksi nimettiin mittakaava, jolla yhteiskunnallisesti vaikuttavaa tutkimusta tehtiin. Erityisesti tutkimuksen jalkauttaminen yhteiskuntaan ohjelman mahdollistamalla mittakaavalla nähtiin merkittävänä lisäarvona. Myös erilaisten sidosryhmien tuominen yhteen turvallisuusteeman ympärille sekä tiedon yhteiskehittämisen potentiaalinen ymmärtäminen laadukkaana ja relevanttina tutkimuksena olivat ohjelman tuomaa lisäarvoa.

Liite 1: Osallistujat

Muistiot ovat tilaisuudessa käytyjen keskustelujen tiivistelmiä ja jäsenyyksiä eivätkä ne välttämättä edusta tilaisuuteen osallistuneiden ohjelmassa toimineiden yksittäisten henkilöiden näkemyksiä.

Keskinen, Marko	Winland
Sojamo, Suvi	Winland
Kuittinen, Outi	Winland
Scott, James	GLASE
Rentola, Kimmo	GLASE
Piipponen, Minna	GLASE

Liite 2: Hankkeiden ja ohjelmajohtajan työn lyhytkuvaukset

Globaalin turvallisuuden monikerroksiset rajat (GLASE)

Glase-hanke tarkasteli yhteiskunnallisen resilienssin uusia turvallisuushaasteita laajentamalla ymmärrystä eurooppalaisesta turvallisuusympäristöstä ja mahdollisista uhkista. Suomalaiseen yhteiskuntaan eri tasoilla vaikuttavien kotimaisten ja globaalien turvallisuuskysymysten tarkastelu keskittyi ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden vuorovaikutukseen ja rajojen vaikutuksiin. Tutkimuskonsortiota koordinoi Itä-Suomen yliopisto ja se toteutettiin yhteistyössä Helsingin ja Oulun yliopistojen sekä Raja- ja merivartiokoulun kanssa. Tutkimme laajemman turvallisuusympäristön muutoksia, EU:n ja Venäjän suhteita ja suomalaisen yhteiskunnan valmiutta vastata traditionaaliin ja uusiin turvallisuushaasteisiin. Muuttoliikkeiden, maahanmuuton, poliittisen ekstremismin ja vihapuheen vaikutuksia tutkimme arjen turvallisuuden, yhteiskuntapolitiikan ja oikeustieteen näkökulmista. Turvallisuushaasteiden ja yhteiskunnallisen joustavuuden tarkastelut tukevat Suomen ja EU:n yhteiskunnallisen valmiuden politiikkavaihtoehtojen kehittämistä.

Failandiasta Winlandiaan (Winland)

Winland-hanke tarkasteli Suomen energia-, ruoka- ja vesiturvallisuutta monitieteisen ja tieteidenvälisen tutkimuksen sekä yhteiskehittämisen avulla. Tutkimuksessa selvitettiin, miten energiaan, ruokaan ja veteen liittyvät muutospaineet sekä niihin kytkeytyvät poliittiset päätökset vaikuttavat Suomen kokonaisturvallisuuteen nyt ja tulevaisuudessa. Hankkeessa tunnistettiin Suomen energia-, ruoka- ja vesiturvallisuuden kipupisteiden löytyvän usein eri teemojen ja sektoreiden välisiltä rajapinnoilta, mikä korostaa eri toimijoiden välisen yhteistyön merkitystä. Vaikka Suomessa on useita eri toimijoita yhteen tuovia verkostoja ja lähestymistapoja, turvallisuus ja luonnonvarojen käytön kestävyys ovat niissä liian irrallaan toisistaan. Turvallisuus- ja huoltovarmuustoiminta keskittyy ns. säilyttävään resilienssiin, mutta kestävyuden varmistaminen vaatii uudistavaa resilienssiä, nykyisten järjestelmien osin radikaaliakin muutosta. Muutoksen tueksi hankkeessa kehitettiin mm. kestävä turvallisuu- den ennakointimalli, jossa yhdistyvät varautuminen ja turvallisuuden pitkän aikavälin edellytysten luominen.

Ohjelmajohtaja Riitta Kosonen

Tavoite: Pysin toimimaan strategisen tutkimuksen ohjelman ja siihen valittujen konsortioiden välisenä liimana tukien konsortioita tavoitteiden toteuttamisessa sekä kehittämällä ja toteuttamalla ohjelmaan toimintoja, näkökulmia sekä vaikuttavuuden kanavia, joiden puuttuminen tai puutteellinen käsittely estää ohjelmason tavoitteiden toteutumisen. Pysin myös luomaan lisäarvoa ohjelmien välisellä yhteistyöllä.

Toteutus: Tuin konsortioita järjestämällä mahdollisuuden esiintyä yhdessä maahanmuuttoa ja tulevaisuuden ruokaratkaisuja käsittelevissä seminaarisarjoissa sekä Brysselissä vetämässäni Pohjoisen ulottuvuuden ympäristöky- symyksiin paneutuneessa Future Forumissa, jonne kutsuin konsortioiden

toivomia kansainvälisiä tutkijoita sekä sidosryhmiä, joiden näkemykset olivat ohjelman kannalta tärkeitä. Vahvistin konsortioiden menetelmällisiä valmiuksia yhteiskehittämiseen perustuvassa tutkimuksessa järjestämällä aihepiirin koulutusta koko ohjelmatasolle. Koska Suomen turvallisuustilanne on muuttunut ohjelman perustamisesta, pyrin osoittamaan ohjelmassa ilmenneitä puutteita jatkotutkimusta varten järjestämällä suljetun tiedonkäyttäjien ja tuottajien keskustelutilaisuuden.

Tulokset: Konsortioiden tutkijat saivat työlleen lisäarvoa tutustumalla toisiinsa sekä ohjelmien sisällä että niiden välillä. Tutkijat saivat arvovaltaisia alustoja tulostensa esittelyyn myös EU:n viranomaistasolla. Tutkijat saivat työnsä tueksi kontakteja kansainvälisiin asiantuntijoihin. Tutkijoiden menetelmälliset valmiudet paranivat. Tutkijat saivat lisää tietoa aihepiirinsä sidosryhmien ajattelusta. STN-ohjelma sai arvokasta tietoa siitä, miten Turvallisuus-ohjelma vastasi nyky- ja lähitulevaisuuden haasteisiin sekä ymmärrystä aihepiirin tutkimuksellisista aukoista.

Johtopäätös: Ohjelmajohtajien toimien kuvassa kannattaisi korostaa erityisesti ”liima&lisäarvo”-näkökulmaa, sillä konsortiot ovat kiinni oman hankkeensa toteutuksessa, että ohjelman tavoitteet jäävät muuten konsortiokohtaisiksi eivätkä välttämättä täyty ohjelmatasolla.

3. *Kaupungistuva yhteiskunta -ohjelma*

Kaupungistuva yhteiskunta (URBAN)-ohjelman itsearviointitilaisuus järjestettiin 4.3.2020 Hilton Strandissa Helsingissä. Tilaisuuteen osallistui ohjelmajohtajan lisäksi edustajia kaikista ohjelmassa rahoitetusta konsortioista (ks. liitteet 1 ja 2). Tässä muistiossa ”ohjelman toimijat” tarkoittaa ohjelmajohtajaa sekä konsortioita.

Itsearviointitilaisuuden tavoitteina oli tarjota ohjelman toimijoille mahdollisuus reflektoida omaa toimintaansa ja yhteistyötä ohjelman sisällä sekä jakaa kokemuksiaan ja näkemyksiään ohjelmasta. Tilaisuudessa ei arvioitu yksittäisten konsortioiden tai ohjelmajohtajien saavutuksia. Tilaisuudessa pyrittiin myös välttämään loppuraporttien sisällön kertaamista, jolloin keskustelu keskittyi joko ohjelmataason havainnointiin tai keskustelijoiden kyseisen ohjelman kautta syntyneisiin käsityksiin rahoitusinstrumentin toiminnasta ja raameista.

Itsearviointitilaisuus oli ensimmäinen URBAN-ohjelman ohjelma-arvioinnin kolmesta vaiheesta. Tämän itsearviointitilaisuuden pohjalta kirjoitetun muistion tavoitteena on syventää laadullisesti ohjelman toimijoiden loppuraporttien aineistoa etenkin ohjelma-arvioinnin seuraavassa vaiheessa, yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioinnissa.

3.1. Ohjelmakuvaus

Vaikka Suomi on kaupungistunut vauhdilla, olemme kaupungistumisessa edelleen jäljessä muita läntisen Euroopan maita. Suomella on puolellaan kiinnikurojan etu. Voimme analysoida, miten kaupungistuminen on kehittynyt muissa maissa, ja hyödyntää tätä tietoa omassa kaupungistumisprosessissamme. Tutkimuksen avulla ratkaisuja haetaan muun muassa tapoihin, joilla kaupungit vastaavat asukkaiden tarpeisiin, mikä lisää niiden vetovoimaisuutta ja kilpailukykyä, miten ne tukevat innovaatioita ja miten niihin muodostuu toimivia työmarkkinoita, samoin kuin tapoihin, joilla kaupunkien vahvistuminen johtaisi ympäröivien alueiden uuden lisääntymiseen.

Tutkimuksella lisätään tietoa kaupungistumisesta ja sen vaikutuksista kaupunkien ja alueiden väliseen vuorovaikutukseen ja alueiden elinvoimaisuuteen. Näkökulmina ovat mukana muun muassa digitalisaatio ja resurssitehokkuus. Tietoa tarvitaan myös siihen, miten ja millä toimilla terveyttä ja hyvinvointia voidaan edistää ja miten mm. yhdyskuntasuunnittelu, kaavoitus- ja maankäyttöpölytiikka sekä asuntopölytiikka, verotus ja elinkeinöpolitiikka vaikuttavat kaupungistumiskehitykseen. Tutkimuksella tuotetaan tietoa kaupungistumisen vaikutuksista muun muassa: miten ja missä ihmiset tulevaisuudessa asuvat; missä yhteiskunnan eri toimintojen tulisi sijaita; miten liikkuminen toteutetaan; miten sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat muuttuvat; miten energia tuotetaan ja miten eri resurssit on saatavilla (muun muassa ilmanlaatu, puhdas vesi ja ruoka). Tarkastelussa voi mukana olla

myös hajautetun ja keskitetyn yhdyskuntarakenteen piirteet kestävyyden eri ulottuvuuksien näkökulmista sekä eri tavoitteiden kuten energiantuotannon ja -kulutuksen, elinkeinojen, huoltovarmuuden ja omavaraisuuden kannalta. Lisäksi huomioidaan tavat joilla väestörakenteen muutos, kotitalouksien ja elämäntapojen erilaistuminen, monipaikkaisuuden lisääntyminen, kansainvälistyminen sekä erot ihmisten arvomaailmoissa ja toimintatavoissa vaikuttavat kaupunkien kehittymiseen.

3.2. Ohjelmallisuus

URBAN-ohjelman toimijat kokivat ohjelman kokonaisuuden vastanneen hyvin ohjelmalle asetettuihin keskeisiin kysymyksiin. Ohjelman toiminnassa koettiin ohjelmakuvauksessa esitettyihin tavoitteisiin ja alkuperäiseen ohjelmakuvaukseen nähden olleen puutteita, mutta ne ilmenivät pikemminkin vasta ohjelman aikana, tutkittavan ilmiön muuttumisen ja siihen kohdistuneen tutkimus- ja tiedontarpeiden lisääntymisen myötä. Ohjelman toimijat kokivat positiiviseksi asiaksi sen, että hakemusvaiheessa konsortioiden toimintaa ei sidottu yksityiskohtaisesti ohjelmataason suunnitelmiin tai tavoitteisiin.

Ohjelmallisuuden kannalta keskeiseksi vahvuudeksi koettiin konsortioiden tavoitteiden ja toimien toisiaan täydentävyys. Tämä näkyi erityisesti hankkeiden eri tasoissa näkökulmissa kaupungistumisen käsittelyyn: URMI-konsortio tarkasteli kaupungistumista valtiolliselta makrotasolta, Bemine-hankkeen näkökulma painottui seudulliseen tarkasteluun, ja DAC-hanke taas pyrki kaupungistumisen ja kaupungistumiskehityksen tutkimiseen kansainvälistä näkökulmaa viitekehystä. Tutkimushankkeiden välillä oli siis selkeä työnjako, joka toisaalta teki hankkeista itsenäisiä, toisaalta helpotti niiden keskinäistä vuorovaikutusta. Kokonaisuutta koskeva työnjako koettiin selväksi ja ohjelmakokonaisuus oli komplementaarinen.

URBAN-ohjelman toimijat tekivät jonkin verran yhteistyötä myös muiden STN-ohjelmien kanssa, erityisesti läpileikkaavan maahanmuuttotoimeen käsittelyn yhteydessä. Tämän lisäksi yhteiset tematiikat, kuten tulevaisuuden ruokaskenaariot, toivat eri ohjelmien hankkeita yhteen. Lyhyen rahoituskauden koettiin kuitenkin rajoittaneen ohjelmien välistä yhteistyötä: hankkeet keskittyivät oman kokonaisuutensa tutkimuksen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämiseen URBAN-ohjelman kaupungistumistematiikan sisällä.

URBAN-ohjelman vuorovaikutus muiden ohjelmien kanssa jatkui myös rahoituskauden päätyttyä. Osa ohjelman konsortioiden toteuttamasta tutkimuksesta on siirtynyt muiden, nyt käynnissä olevien STN-ohjelmien hyödynnettäväksi esimerkiksi kerätyn tutkimusaineiston muodossa.

3.3. Toimintatavat

Strategisen tutkimuksen ohjelmat koostuvat laajoista monitieteisistä hankkeista, jotka ohjelman puitteissa ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja

sidosryhmiensä kanssa. Yksi strategisen tutkimuksen lähtökohdista on, että yhdessä sidosryhmien ja tiedon käyttäjien kanssa tietyssä asiayhteydessä ja tavoitteellisessa vuorovaikutuksessa tehty monitieteinen tutkimus on yhteiskunnallisesti vaikuttavaa. Toisin sanoen tiedon yhteiskehittäminen on yksi strategisen tutkimuksen tärkeimmistä toimintatavoista. Tiedon yhteiskehittämiseksi ei ole olemassa laajasti jaettua määritelmää, mutta sillä voidaan katsoa olevan ainakin neljä yleistä periaatetta: **asiayhteys, moniarvoisuus, tavoitehakuisuus ja vuorovaikutus** (Norström ym. 2020). Itsearviointityöpajojen keskustelu on tässä muistiossa kehystetty näiden neljän periaatteen mukaan. Kehys ei kuitenkaan ole normatiivinen siinä mielessä, että periaatteita pidettäisiin ainoina mahdollisina. Tarkoituksena on enneminkin nostaa esille ohjelmien ja hankkeiden moninaisia toimintatapoja ja käytänteitä sekä niihin liittyviä kokemuksia.

3.3.1. Asiayhteys

Yhteiskehittämisen tapahtuu aina tietyssä sosiaalisessa ja taloudellisessa asiayhteydessä, joka määrittelee yhteiskehittämisen mahdollisuudet ja rajoitteet. Tämän periaatteen mukaan on keskeistä tunnistaa, miten jokin tietty haaste on syntynyt, kehen haaste ja sen ratkaisuun pyrkivät toimenpiteet vaikuttavat sekä kenellä on valta ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Ohjelman hankkeiden tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnan sopeutuminen toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin kuvastaa asiayhteyden merkitystä myös yhteiskehittämisprosessien toteuttamisessa. Esimerkiksi toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset voivat määrittää, mitkä sidosryhmät ovat yhteistyön ja sitä kautta yhteiskunnallisesti vaikuttavan sekä tieteellisesti korkealaatuisen tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisimpia. Tämän lisäksi asiayhteyteen liittyen voidaan nostaa esille erilaisten tiedontarpeiden tunnistaminen ja toimijajoukon erityistarpeiden huomioiminen ohjelman toiminnassa.

Hakemusvaiheessa erilaisten vaikuttavuuspaikkojen suunnittelu oli ollut ohjelman toimijoiden mielestä tärkeää, mutta tavoitteiden toteuttamisen suuntaaminen esimerkiksi politiikkaprosesseihin kytkeytymisen kautta osoittautui vaikeasti ennustettavaksi tehtäväksi. Käytännössä rakentavien vuorovaikutustilaisuuksien ennakoiminen osoittautui lähes mahdottomaksi. Ohjelman ja sen hankkeiden toiminnan joustovaran tärkeys näkyi muun muassa ohjelman hankkeen suunnittelemattomana osallistumisena kansallisen kaupunkistrategian valmisteluun. Tätä vaikuttamisen kanavaa ei olisi voitu vielä hakemusvaiheessa tavoitteita ja prosesseja suunniteltaessa ennakoida.

URBAN-ohjelmassa ja konsortioiden toiminnassa haasteeksi nähtiin tutkimuksen ja yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen pyrkivien tavoitteiden yhdistäminen. Tavoitteiden asettelu monitieteisissä konsortioissa ja ohjelmassa oli ajoittain haastava tehtävä, kun eri tieteenalojen käytänteet ja toimintatavat erosivat merkittävästi toisistaan.

Ilmiöt saattoivat myös menettää merkitystään ohjelman aikana. Ohjelman poikkileikkaava teema maahanmuutto näyttäytyi ohjelman alkaessa akuuttina uudenaikaisena tilanteena, mutta sen yhteiskunnallisen käsittelyn intensiivisyys muuttui ja vaimentui ohjelman toiminnan aikana. Ohjelman toiminnan aikana, maahanmuuttotilanteen rauhoituttua, läpileikkaavan teeman näkyvyys ohjelman toiminnassa vaihteli. Teeman merkitys kuitenkin korostui etenkin ohjelmallisella tasolla, sekä sekä hankkeisiin osallistuneiden tutkimustiimien kokoonpanoissa. Muun muassa tutkimuslaitosten osallistuminen helpottui erilaisten maahanmuuttoa käsitelleiden työpakettien muodossa.

3.3.2. Moniarvoisuus

Moniarvoisuus tarkoittaa erilaisten tietämisen tapojen, käytäntöjen ja osallistujien monimuotoisuutta yhteiskehittämisessä. Moniarvoisuuden tuottaman lisäarvon nähdään syntyvän siitä, että monenlaisten lähestymistapojen avulla on mahdollista huomioida erilaisia tutkimuksellisia, poliittisia ja maailmankatsomuksellisia näkökulmia uusien ja mahdollisesti pätevien ratkaisujen löytämisessä. STN-ohjelmien yhteydessä moniarvoisuus kytkeytyy erityisesti monitieteisyyteen. Monitieteisyydellä pyritään tuottamaan yhteistyötä, jossa kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa. Strategisessa tutkimuksessa huomio ei kiinnity ainoastaan monitieteisyyden mukanaan tuomiin etuihin vaan myös siihen, minkälaisia riskejä, kustannuksia ja haasteita monimuotoinen yhteistyö asettaa tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnalle sekä siihen osallistuvien toimijoille.

Moniarvoisuus yhteiskehittämisen aspektina ilmeni URBAN-ohjelman viitekehyksessä erityisesti hankkeiden monitieteisyyden ymmärtämisessä ja toteuttamisessa: monitahoisen ohjelman lisäksi yksittäiset konsortiot nähtiin moniaineksisina kokonaisuuksina. Poikkitieteellisyys yhteiskehittämisessä vaati vahvaa vuorovaikutuksen tukemista ja fasilitointia kaikkien hankkeiden eri tieteenaloilta tulleiden tutkimustiimien kesken. Monitieteisyyttä ei ainoastaan nähty yhteiskehittämisen tiedon tuottamisen näkökulmasta vaan sille koettiin olennainen menetelmällinen rooli ohjelman toiminnassa. Tätä kautta yhteiskehittämistä ja ohjelman moniarvoista yhteistyötä pyrittiin kehittämään muun muassa menetelmällistä yhteiskehittämistä käsittelevillä koulutuksilla. Tutkijoiden kyky toimia menetelmällisesti pluralistisessa yhteistyössä koettiin vahvistuneen esimerkiksi Vaikuta ja vaikutu -yhteiskehittämisen koulutuksella. Monitieteisyys korostui erityisesti suhteessa muuhun tai ohjelman toimijoiden kuvaaman tavanomaisemman kaupunkitutkimukseen verrattuna. Vaikka useiden kaupunkitutkimuksen tutkijoiden ja tutkimustiimien esitettiin olevan jo entuudestaan monitieteisiä, URBAN-ohjelmalla nähtiin olleen kaupunkitutkimuksen monitieteisyydelle kerrannaisvaikutuksia.

Moniarvoisuus ja sen raameissa toteutettu työ näkyi myös tutkimushankkeiden yhteistyössä sidosryhmiensä, erityisesti päätöksentekijöiden ja

viranhaltijoiden kanssa. Eri sidosryhmien kontekstien ymmärtäminen nähtiin merkittävänä onnistumisen edellytyksenä. Yhteistyösuhteissa URBAN-ohjelman näkökulmasta nähtiin tärkeänä nousseen esiin myös sidosryhmien edustajien asiantuntijuuden tunnistaminen: erityisesti päätöksentekijöillä koettiin rahoituskauden aikana olleen olennaista tietoa muun muassa kaupungistumisen tilannekuvasta, jota hankkeet saivat käyttöönsä ja saattoivat edelleen kehittää sidosryhmätyöskentelyssään. Tätä kautta tiedon käyttäjien näkökulma oli arvokas katalysaattori ohjelman yhteiskehittämisen prosesseille.

3.3.3. Tavoitehakuisuus

Tavoitehakuisuus voidaan käsittää ymmärryksen rakentamisena haasteista, tavoitteista ja toimintaa arvioivista mittareista. STN-ohjelmille ei ole asetettu spesifejä toimintaa määrittäviä tavoitteita rahoituskauden alkaessa. Ohjelmien ja niiden konsortioiden toiminnassa huomio kiinnittyy siihen, minkälaisia tavoitteita ohjelman toimijat toiminnalleen alkuun asettivat ja miten tavoitteet rahoituskauden aikana muuttuivat. Tämän lisäksi tavoitehakuisuuden näkökulmasta olennaista on se, miten erilaiset tavoitteet suhteutuvat toisiinsa nähden ja onko esimerkiksi yhteiskehittämisprosesseihin osallistuvilla eri sidosryhmän toimijoilla erilaisia ja jopa ristiriitaisia näkemyksiä keskeisistä tavoitteista. Tavoitehakuisuutta voidaan lähestyä myös tavoitteiden dynaamisuuksena ja sillä mitkä tekijät ja prosessit vaikuttivat yhteisen ymmärryksen muodostumiseen ja lopulta yhteiskehittämisprosessin toimintaan sekä yhteistyölle asetettujen tavoitteiden toteutumiseen.

URBAN-ohjelman toimijat kokivat tutkimushankkeiden tavoitteet monitasoisiksi. Niitä ilmeni erityisesti kahdella sidosryhmien näkökulmasta katsoen hyvin erilaisella tasolla, eli tavoitteena löytää ratkaisuja päättäjien nopeasti päätöksenteon tueksi tarvitulla tiedontarpeen tasolla ja strategisen tason ratkaisujen rakentamisen sekä ymmärryksen lisäämisen tasoilla. Tavoitteiden moninaisuus näkyi myös yhteiskehittämisen prosesseissa siten, että vuorovaikutukseen osallistuneilla tahoilla nähtiin laajasti erilaisia yhteistyölle asetettuja tavoitteita. Tätä kautta keskustelussa koettiin, että parhaimmillaan ohjelmassa yhteiskehittäminen palveli konsortioiden ja toimijoiden moninaisia tavoitteita sen sijaan, että yhteiset tavoitteet olisivat olleet selkeästi määritellyt. Ohjelmallisuus näkyi vahvasti hankkeiden tavoitehakuisuudessa luoda syntetisoivaa käsitystä tutkimustuloksista URBAN-ohjelman hankkeiden kesken. Vaikka ohjelmallisia kokonaistavoitteita tuli lähestyä strategisesti, yksittäisten hanketason tavoitteet olivat moninaisia. Ohjelmassa korostui, että strategisia tavoitteita voidaan lähestyä hankkeiden toimesta laajasti monella eri tasolla.

Ohjelman toimijoiden tavoitehakuisuus kytkeytyi vahvasti yhteiskehittämisprosesseihin. Ohjelman hankkeiden lähtökohtaisesti jo viimeistään hakuvaiheessa tunnistamien sidosryhmien kanssa nähtiin syntyneen laajat ja yhteiset käsitykset tavoitteista, mutta silti sidosryhmillä oli selkeitä omia ja siten

yhdessä moninaisia motiiveja yhteistoiminnalle ja verkottumiselle. Ohjelman yhteiskehittämisen näkökulmasta oli tärkeää, että prosessit tarjosivat vuorovaikutustoimiin osallistuneiden toimijoiden moninaisiin tavoitteisiin vastinetta.

Lähtökohtaisesti positiiviseksi asiaksi nähtiin se, että hakemusvaiheessa konsortioiden toimintaa ei sidottu yksityiskohtaisiin suunnitelmiin tai tavoitteisiin. Hakemusvaiheessa erilaisten vaikuttavuuspaikkojen suunnittelu on ohjelman toimijoiden näkökulmasta tärkeää mutta tavoitteiden suuntaaminen esimerkiksi politiikkaprosesseihin kytkeytymisen kautta on vaikeasti enustettava tehtävä. Käytännössä ennakoimisen mahdottomuus ja toiminnan joustovaran tärkeys näkyi muun muassa ohjelman hankkeen osallistumisena kansallisen kaupunkistrategian valmisteluun. Tätä vaikuttamisen kanavaa ei olisi voitu vielä hakemusvaiheessa tavoitteita ja prosesseja suunniteltaessa ennakoida.

URBAN-ohjelmassa ja konsortioiden toiminnassa haasteeksi nähtiin tutkimuksen ja yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen pyrkivien tavoitteiden yhdistäminen. Tavoitteiden asettelu monitieteisissä konsortioissa ja ohjelmassa on ajoittain haastava tehtävä, kun eri tieteenalojen käytänteet ja toimintatavat eroavat merkittävästi toisistaan. Moniaineksiset konsortiot muodostivat kaiken kaikkiaan myös ohjelmaston tavoitteiden näkökulmasta toisiaan täydentävän ja komplementaarin kokonaisuuden.

Ohjelman toimijat näkivät tutkimuksellisiin ja yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen pyrkivien tavoitteiden yhdistämisen haasteelliseksi. Tavoitteiden asettelu monitieteisissä konsortioissa ja ohjelmassa oli ajoittain haastava tehtävä, kun eri tieteenalojen käytänteet ja toimintatavat eroavat merkittävästi toisistaan.

3.3.4. Vuorovaikutteisuus

Tuottava yhteiskehittäminen vaatii vuorovaikutusta. Vuorovaikutus on aktiivista kahdensuuntaista toimintaa prosessiin osallistuvien tahojen kesken. Vuorovaikutus kytkeytyy olennaisesti muihin yhteiskehittämisen näkökulmiin muun muassa siten, että tavoitteiden toteutuminen moniarvoisissa hankkeissa ja muuttuvassa toimintaympäristössä vaativat laajoja vuorovaikutusverkostoja niin ohjelmien sisäisten toimijoiden kuin keskeisten ulkopuolisten sidosryhmien välillä. STN-ohjelmissa vuorovaikutukselle keskeisiä prosesseja ovat muun muassa yhteisen ymmärryksen muodostaminen monitieteisten tutkimus- ja vuorovaikutuspartnereiden kanssa. STN-ohjelmille vuorovaikutus korostuu etenkin toiminnassa ohjelman hankkeiden välillä ja moninaisten konsortioiden sisällä sekä tiedontarpeiden ja tutkimustiedon jalkauttamisessa keskeisille sidosryhmille ja muihin vaikuttavuuden kannalta olennaisiin verkostoihin. Tässä yhteydessä keskeistä on luottamuksen rakentuminen toimijoiden välille dialogin ja vastavuoroisen kanssakäymisen kautta.

Ohjelman toimijoiden näkemyksien mukaan eri toimijoiden välinen vuorovaikutus korosti nimenomaan tiedon yhteiskehittämistä. Tämä merkitsi niin menetelmällistä yhteiskehittämistä, tiedon jakamista kuin myös keskeisten tulosten yhteistä tulkintamahdollisuutta. Sidosryhmien tilanteiden ja tavoitteiden kontekstin ymmärtäminen ja tiedontarpeiden kartoittaminen osoittautuivat olennaisiksi vuorovaikutustyön onnistumisen tekijöiksi. Ohjelman toimijat kokivat, että vuorovaikutustoiminnan onnistumisen takaamiseksi hankkeiden oli täytynyt ymmärtää ja ottaa huomioon, miten sidosryhmiä eivät kiinnostaneet ohjelman tavoitteet kokonaisuudessaan, vaan heidän vaihtelevat tiedontarpeensa olivat merkittävästi yksityiskohtaisempia. Hankkeiden vuorovaikutustoimintaa tuki merkittävällä tavalla niiden kyky ja tahto käyttää jo olemassa olleita vuorovaikutusverkostoja. Uusien yhteistyöfoorumien luomista ei koettu aina tarpeelliseksi. Keskiössä olivat monipuoliset ja dynaamiset vuorovaikutuksen muodot sidosryhmien kanssa sekä ohjelmatason koordinaatio hankkeiden vuorovaikutustyön tukena.

Sidosryhmäyhteistyön toteuttamiseen koettiin kuitenkin kaivatun enemmän tarkoituksenmukaisuutta ja suunnitelmallisuutta sekä hanke- että ohjelmatasolla. Tähän ei lyhyen toimintakauden aikana ollut tarpeellisia mahdollisuuksia olemassa.

Hankkeiden edustajat painottivat sitä, että ohjelmatasoisesta yhteistyöprosessin luomiseksi olisi tarvittu laajempia valmiuksia jo etukäteen sekä aktiivista ohjelmatoimijoiden keskinäistä yhteistyötä. Ohjelmajohtajan tuki todettiin tätä tehneen merkittävässä määrin ja hyvin tuloksin, mutta samalla ohjelmajohtajan toiminnan käynnistyminen vasta hankkeiden aloituksen jälkeen sekä käytettävissä olleiden rajallisten resurssien merkinneen sitä, ettei ohjelmallinen taso voinut painottua hankkeiden toiminnassa.

Vuorovaikutustyön muodot olivat moninaiset ja ne painottivat yhteiskehittämisen tavoitteita. Hankkeet painottivat aloittaneensa yhteistyön keskeisten sidosryhmiensä kanssa viimeistään hakuvaiheessa, mikä mahdollisti sujuvan yhteistyön koko toiminnan ajan ja tutkimustyön suuntaamisen yhteiskunnallisten toimijoiden kannalta tärkeimpiin tiedontarpeisiin. Esimerkkinä sidosryhmäyhteistyön vaikuttavuudesta esitettiin muun muassa skenaarioyhteistyö, jossa vuorovaikutuksen koettiin kokemuksen ja näkemyksien vaihdolla tukeneen tutkijoidenkin näkemyksellistä kehittymistä. Sidosryhmäyhteistyötä fasilitoitiin hankkeiden toimesta muun muassa sidosryhmien edustajista koostuneiden toimielinten tai johtoryhmien avulla. Tiivis yhteistyö sidosryhmien kanssa nostettiin esille tärkeäksi ohjelman hankkeiden tuottaman tiedon kohdentamisessa. Kaikissa tapauksissa ei nähty tarpeelliseksi järjestää tilaisuuksia, joissa tietoa jaettiin ohjelman ja hankkeiden tasolla laajasti. Ajoittain tarkoituksenmukaisempaa oli kohdentaa tiedon leviytystä pienempien tutkimustiimien tasolla ja hyvin tarkasti kohdennetuille sidosryhmäverkoston jäsenille. Myös ajankohtaisiin politiikkaprosesseihin kytkeytymisen koettiin olleen tärkeä vuorovaikutuksen muoto. Nämä prosessit tarjosivat keskusteluyhteyden päätöksentekijöihin eri tasoilla ja sekä pääsyn tutkimustyön kannalta merkittäviin aineistoihin.

URBAN-ohjelman vuorovaikutusverkostot olivat erittäin dynaamisia. Verkostojen laajuus ja jäsenet vaihtelivat hankkeiden sen hetkisen tutkimuksen ja vuorovaikutustoiminnan vaiheiden mukaan. Vuorovaikutustyön merkittäväksi piirteeksi koettiin myös sen yllätyksellisyys; hankkeilla täytyi olla sekä rahan- että ajankäytössään tilaa vastata yllättäen vastaan tullessiin mahdollisuuksiin yhteistoimintaan yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa, mikäli jälkimmäiset avasivat rahoituskauden aikana uudenlaisia ohjelman tai hankkeiden tavoitteisiin tarttuvia aloitteita, projekteja tai prosesseja. Ohjelman toimijat kokivat myös onnistuneensa tällaisiin tilanteisiin tarttumisessa.

Ohjelman toimijat painottivat ymmärryksen tarvetta erilaisten sidosryhmäyhteistyön työkalujen ja menetelmien käytöstä. Käyttämiensä uusien työskentelytapojen ohella hankkeet kokivat kuitenkin käyttäneensä hyvin myös perinteisiä vuorovaikutuksen tapoja, kuten mediahuomion kasvattamista. Tällöin ei kuitenkaan keskusteltu vain laajemman yleisön valistamisesta, vaan myös päätöksentekijöiden kiinnostuksen lisäämistä. Vaikuttavuuden kannalta tärkeäksi nähtiin myös suomenkielisten yleistajuisten julkaisujen tuottaminen. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulmasta vaikuttavuustavoitteisiin pyrkiminen vaati silti usein uusien tiedontarpeiden ja vaikuttavuuden paikkojen tunnistamista. Oikeita tilaisuuksia, keinoja ja mahdollisuuksia yhteiskunnallisen vaikuttavuuden luomiseen oli vaikeaa ennakoita ja joustovara tavoitteiden saavuttamisen saralla oli tärkeää.

3.4. Ohjelman lisäarvo

Tutkimustyön kannalta URBAN-ohjelman toimijat painottivat ohjelman merkittäväksi lisäarvoksi rahoituskauden sitä sosiaalista pääomaa ja verkottumista, jota syntyi esimerkiksi URBAN-ohjelman hankkeiden keskinäisellä yhteistyöllä. Tämä pääoma levisi myös ohjelman toimijoiden ulkopuolelle niin tutkimusalan kuin tiettyjen ohjelman kannalta merkittävien tutkimusorganisaatioiden toiminnassa. Myös ohjelmassa hyödynnetyille käytänteille nähtiin arvoa mahdollisissa uusissa tutkimushankkeissa, joskin yleisemmin STN-instrumentin haasteena koettiin toimivien käytänteiden ja tutkimushankkeissa kertyneiden kokemusten ja sosiaalisen pääoman jatkuvuus rahoituskauden päätyttyä.

Lisäarvon ohessa tunnistettiin myös erilaisia vaihtoehtoiskustannuksia, jotka tavallisimmin liittyivät poikkitieteellisen ja yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen pyrkivän tutkimuksen poikkeuksellisuuteen akateemisessa yhteisössä ja siitä syntyvään sen ristiriitaan tutkijan uralla meritoitumiseen liittyen. STN-ohjelmassa toimiminen koettiin tarjoavan vapauksia ja resursseja vuorovaikutustoiminnalle sekä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoittelulle, mutta toisaalta aikaa jäi vähemmän esimerkiksi tieteellisten artikkeleiden julkaisuun ja perustutkimuksen tekemiseen. Haasteen nähtiin kuitenkin liittyvän laajemmin poikkitieteelliseen tutkimukseen suhtautumiseen tiedemaailmassa ja sen rakenteissa.

URBAN-ohjelman ja sen hankkeiden tuottamaa lisäarvoa hankkeiden ja ohjelman toimijoille lähestyttiin myös muun muassa STN-instrumentin brändin näkökulmasta. STN-ohjelmassa toimimisen koettiin edesauttaneen muun muassa tutkimushankkeiden näkyvyyttä ja hankkeiden viestin välittämistä julkiseen keskusteluun. Ohjelmalle keskeiseksi lisäarvoksi koettiin myös hankkeiden keskinäisen yhteistyön aktiivisuus ohjelman puitteiden sisällä. URBAN-ohjelman nähtiin helpottaneen ja luoneen raameja konsortioiden väliselle yhteistyölle niin tutkimus kuin vuorovaikutustoiminnan osalta. STN-instrumentin brändiin kytkeytyi keskustelun näkökulmasta myös rahoitusmuodon tarjoama laaja-alainen näkökulma ja sen mahdollisuudet ohjelman toimijoille. Ohjelman laaja teema mahdollisti mukana olleille toimijoille pääsyn monipuolisesti erilaisten aiheiden parissa työskentelyyn. Tässä suhteessa ohjelman koettiin tuovan lisäarvoa verrattuna esimerkiksi perinteisessä sektoritutkimuslaitoksessa toimimiseen.

URBAN-ohjelmalla nähtiin olleen lisäarvoa kaupungistumisen käsittelyyn ja kasvavaan tiedontarpeeseen vastaamiseen. Poikkitieteellinen yhteiskehittäminen ja laajat sidosryhmäverkostot sekä bottom up-yhteistyö eri tason toimijoiden kanssa tuotti yhteiskunnallisesti vaikuttavaa tutkimus- ja vuorovaikutustyötä ohjelmaan kuuluvien hankkeiden toimesta. Ohjelmassa toimiminen vahvisti kaupungistumisen yhteiskunnallisen keskustelun näkyvyyden lisäksi URBAN-ohjelman hankkeiden ja keskeisten sidosryhmien tapoja toimia etenkin monitieteisen yhteiskehittämisen parissa.

Liite 1: Osallistujat

Muistiot ovat tilaisuudessa käytyjen keskustelujen tiivistelmiä ja jäsenyyksiä, eivätkä ne välttämättä edusta tilaisuuteen osallistuneiden ohjelmassa toimineiden yksittäisten henkilöiden näkemyksiä.

Leino, Helena	DAC
Faehnle, Maija	DAC
Laine, Markus	DAC
Mäntysalo, Raine	BEMINE
Schmidt-Thome, Kaisa	BEMINE/URMI
Neuvonen, Aleks	URMI
Kauppinen, Timo	URMI
Kosonen, Riitta	Ohjelmajohtaja

Liite 2: Hankkeet ja niiden tulosten yleistajuiset kuvaukset

Ketterä kaupunki: kansalaisen sujuva arki ja elämisen kokeileva moninaisuus (DAC)

DAC -tutkimusprojektissa kaupunkilainen on keskeisin kaupunkikehittämisen ja muutoksen ajuri. Kaupunkilaisten erilaiset tavat elää, asua ja käyttää kaupunkia asettavat muutospaineita kestäväälle kaupunkisuunnittelulle, kiinteistökehittämislle ja asuntomarkkinoille. Tutkimus kohdentuu kokeileviin ja ennakkoluulottomiin kaupunkikehittämisen tapauksiin. Tavoitteena on ollut sosiaalisesti, kulttuurisesti ja ekologisesti kestävien asumisen mallien kehittäminen. Keskeisin tuotos on Ketterän asumisen keittokirja -sovellus (housingcookbook.com).

Olemme julkaisseet neljä politiikkasuositusta kestävästä liikkumisesta, maahanmuuttajanuorten asumisen, yhteiskäyttöautojen käyttöönoton sekä tyhjien tilojen kehittämiseksi. Kartoitimme tulevaisuuden kaupunkien megatrendejä ja analysoimme kaupungeja alustapalvelun näkökulmasta. Nämä tulokset löytyvät Urbaani Elämä 2030 skenaariot -koosteesta.

Ratkaisut -sarjassa olemme julkaisseet oppaita taloyhtiölle täydennysrakentamisesta ja yhteiskäyttöautojen käyttöönotosta. Lisäksi julkaisimme yhteiskuntakummi -konseptin turvapaikanhakijoiden ja pakolaisen osallisuuden tukemiseen. Referee-arvioituja artikkeleita hanke julkaisee kaikkiaan yli 80 kpl.

MALPE-koordinaatiosta integroivaan visiointiin (BEMINE)

Hankkeessa on tuotettu tietoa kaupunkiseutujen MALPE-työn keskinäisriippuvuuksista ja mahdollisuuksista muuttaa toimintalinjoja kohti kestävämpiä ratkaisuja. Tämän tueksi hankittiin tietoa kaupungistumisen trendeistä sekä liikkuvuuden, muuttoliikkeen ja kaupungistumisen välisistä vuorovaikutussuhteista, kehitettiin mallinnuksia ja uudelleenkäsitteellistyksiä urbaaneista ilmiöistä ja kaupunkikehityksestä sekä edelleen konkreettisia suunnittelun ja päätöksenteon työkaluja. Lisäksi selvitettiin, miten poliittisen legitimitetin ja vuorovaikutteisuuden ongelmakohtia voitaisiin ratkoa MALPE-työn hallinnassa. Kaupunkiseutu on väistämättä yhteistyörakenne, joka ei ole koskaan 'valmis', mutta väliaikaistenkin ratkaisujen löytämiseen tarvitaan kykyä sietää niin epävarmuutta kuin erilaisuuttakin. Kaupunkiseutujen kehityksen epävarmuuden hallinnassa tarvitaankin jatkuvan ja synergisoivan strategiatyön näkemyksellisyyttä, jossa lyhyen aikajänteen yhteensovittavat suunnitteluratkaisut ja sopimukset niiden toteuttamisesta perustuvat pitkän aikajänteen kestävyttä tavoittelevalle visioinnille, joka ennakoivasti huomioi kehitystrendien tulevaisuusluotausten ja luovan skenaariotyön mahdolliset kehityspotit.

Kaupungistuminen, mobiliteetti ja maahanmuutto (URMI)

URMI (Urbanization, Mobilities and Immigration) tuotti tutkimustietoa Suomen kaupungistumisesta vuoteen 2039. Teemoina olivat kaupungistuminen,

liikkuvuus (kestävä kaupunkikehitys) ja maahanmuutto (segregaatio Helsingin, Tampereen ja Turun kaupunkiseuduilla sekä turvapaikkaprosessit, turvapaikanhakijat ja paperittomat lähtömaan ja määränpäämaan välillä, erityisesti Suomessa). Päätulokset ovat: 1) Kaupungistuminen jatkuu ja eriytyy Suomessa ja laadulliset sijaintitekijät muuttuvat tärkeämmäksi; 2) Useat keskiuuret kaupungit tekevät kestävän kehityksen ja ilmastopolitiikan kansallista yhteistyötä, mutta hallinnon ja politiikan aikajajat eivät sovi yhteen kestävän kehityksen tavoitteiden kanssa; 3) Maahanmuuttajien ja suomalaissyntyisen väestön välinen alueellinen eriytyminen ei juuri kasvanut 2000-luvulla Helsingin, Turun ja Tampereen seuduilla. Maahanmuuttajien ja paperittomien määrä kasvaa myös turvapaikkaprosessien kautta, erityisesti suurissa kaupungeissa.

Ohjelmajohtaja Riitta Kosonen

Tavoite: Pyrin toimimaan strategisen tutkimuksen ohjelman ja siihen valittujen konsortioiden välisenä liimana tukien konsortioita tavoitteiden toteuttamisessa sekä kehittämällä ja toteuttamalla ohjelmaan toimintoja, näkökulmia sekä vaikuttavuuden kanavia, joiden puuttuminen tai puutteellinen käsittely estää ohjelmaston tavoitteiden toteutumisen. Pyrin myös luomaan lisäarvoa ohjelmien välisellä yhteistyöllä.

Toteutus: Tuin konsortioita järjestämällä mahdollisuuden paitsi esiintyä myös yhdessä esimerkiksi kansainvälisessä Alvar Aalto-tiedekongressissa sekä maahanmuuttoa ja tulevaisuuden ruokaratkaisuja käsittelevissä seminaarisarjoissa. Kutsuin paikalle konsortioiden toivomia sekä ohjelmastavoitteiden kannalta keskeisiä näkökulmia vahvistavia kansainvälisiä tutkijoita sekä sidosryhmiä, joiden näkemykset olivat ohjelman kannalta tärkeitä. Nämä sidosryhmät olivat ja ovat myös keskeisiä ohjelmissa tuotettavan tiedon hyödyntäjiä. Vahvistin konsortioiden menetelmällisiä valmiuksia yhteiskehittämiseen perustuvassa tutkimuksessa järjestämällä aihepiirin koulutusta koko ohjelmastolle ja avaamalla seminaarisarjoissa mahdollisuuden suoraan vuorovaikutukseen ja tiedonvaihtoon keskeisten sidosryhmien kanssa. Toin esiin konsortioiden kehittämistä kokeiluja sekä Suomen hallitukselle ja valtioneuvostolle että osallistuin kokeilukäytännön kehittämiseen yhteistyössä toisen ohjelmajohtajan kanssa.

Tulokset: Konsortioiden tutkijat saivat työlleen lisäarvoa tutustumalla toisiinsa sekä ohjelmien sisällä että niiden välillä, mutta myös suorassa vaikutuksessa tiedon keskeisten hyödyntäjien kanssa. Tutkijat saivat arvovaltaisia alustoja tulostensa esittelyyn. Tutkijat saivat työnsä tueksi kontakteja kansainvälisiin asiantuntijoihin. Tutkijoiden menetelmälliset valmiudet paraniivat. Tutkijat saivat lisää tietoa aihepiirinsä sidosryhmien ajattelusta ja tietotarpeista.

Johtopäätös: Ohjelmajohtajien toimien kuvassa kannattaisi korostaa erityisesti ”liima&lisäarvo”-näkökulmaa, sillä konsortiot ovat kiinni oman hankkeensa toteutuksessa, että ohjelman tavoitteet jäävät muuten

konsortiokohtaisiksi eivätkä välttämättä täyty ohjelmasolla tai välity riittäväällä tavalla sidosryhmille ja konsortioissa tuotetun tiedon käyttäjille.

4. Osaavat työntekijät – menestyvät työmarkkinat -ohjelma

Osaavat työntekijät – menestyvät työmarkkinat (WORK)-ohjelman itsearviointitilaisuus järjestettiin 5.3.2020 Paasitornissa Helsingissä. Tilaisuuteen osallistui ohjelmajohtajan lisäksi edustajia kaikista ohjelmassa rahoitetusta konsortioista (ks. liitteet 1 ja 2). Tässä muistiossa ”ohjelman toimijat” tarkoittaa ohjelmajohtajaa sekä konsortioita.

Itsearviointitilaisuuden tavoitteina oli tarjota ohjelman toimijoille mahdollisuus reflektoida omaa toimintaansa ja yhteistyötä ohjelman sisällä sekä jakaa kokemuksiaan ja näkemyksiään ohjelmasta. Tilaisuudessa ei arvioitu yksittäisten konsortioiden tai ohjelmajohtajien saavutuksia. Tilaisuudessa pyrittiin myös välttämään loppuraporttien sisällön kertaamista, jolloin keskustelu keskittyi joko ohjelmataason havainnointiin tai keskustelijoiden kyseisen ohjelman kautta syntyneisiin käsityksiin rahoitusinstrumentin toiminnasta ja raameista.

Itsearviointitilaisuus oli ensimmäinen WORK-ohjelman ohjelma-arvioinnin kolmesta vaiheesta. Tämän itsearviointitilaisuuden pohjalta kirjoitetun muistion tavoitteena on syventää laadullisesti ohjelman toimijoiden loppuraporttien aineistoa etenkin ohjelma-arvioinnin seuraavassa vaiheessa, yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioinnissa.

4.1. Ohjelmakuvaus

Työelämä on globaalissa murroksessa. Työn ja työurien kehitykseen vaikuttavat vääjäämättömästi muun muassa robotisaatio, digitalisaatio ja työntekijöiden osaamis pohjan muutokset. Perinteiset koulutus- ja tutkintorakenteet eivät toimi parhaalla mahdollisella tavalla, vaan tarvitaan uudenlaisia, joustavia tapoja, jotka mahdollistavat oppimisen ja uuden omaksumisen kaikissa elämän vaiheissa. Teeman tutkimuksen tulisi kyetä vastaamaan haasteisiin, jotka kohdistuvat koulutuksen instituutioihin. Lisäksi tutkimuksen tulisi esittää konkreettisia ratkaisuja, joilla tulevaisuuden työelämän vaatimia taitoja voitaisiin tunnistaa ja niiden omaksumista voitaisiin edistää siten, että osaaminen ja työelämän vaatimukset kohtaisivat. Teemassa haetaan ratkaisuja siihen, miten jo olemassa olevaa tutkimustietoa voitaisiin hyödyntää koulutuksen, oppimisympäristöjen ja osaamisen kehittämisessä sekä uusien osaamistarpeiden ja tulevaisuuden ammattien ennakoinnissa.

Työmarkkinoiden pysyvä muutos edellyttää myös instituutioiden, kuten työmarkkinoiden säätelyn ja maahanmuuttopolitiikan, uudistamistarpeiden tarkastelua. Tutkimuksella myös lisätään tietoa suomalaisten kasvuyritysten merkityksestä uuden osaamisen kartuttamiselle sekä selvitetään, mitkä ovat menestyneiden kasvuyritysten taustalla olevat kriittiset tekijät. Teeman tutkimuksen tulisi esittää konkreettisia ratkaisuja, joilla uusia tulevaisuuden

työelämän vaatimia taitoja voitaisiin tunnistaa ja niiden omaksumista edistää

4.2. Ohjelmallisuus

WORK-ohjelmassa tutkittiin työtä koskevia globaaleja muutoksia suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta. Ohjelman toimijat näkivät alkuperäisen ohjelmakuvauksen vastanneen hyvin laajempaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen ymmärtää ja jäsentää työn muutosta. Toimijat totesivat varsinaisten ratkaisujen käyttöönoton painottuneen vähemmän ohjelmassa, sillä moni muutosilmiö tekee vasta tuloaan Suomeen. Toimijat painottivat pikemminkin muutosilmiöiden ymmärtämistä ja sovittamista Suomeen. Lyhyt ohjelmakausi lisäksi vaikeutti pitempikestoisen muutoksen ja sen synnyttämien haasteiden käsittelyä.

Ohjelman katsottiin jakaantuneen neljään erilaiseen ja toisiaan täydentävään konsortioon. Konsortioiden näkökulmasta tiivis sisällöllinen ja erityisesti tutkimuksellinen yhteistyö ei ollut tarpeellista tai sille ei löytynyt yhteisiä alustoja tai verkostoja ohjelmakauden puitteissa. Tätä ei sinänsä nähty huonona tai hyvänä asiana, vaan ennemminkin rahoittajan tekemänä valintana ohjelmaa muodostettaessa. Yhteistyömahdollisuudet hyödynnettiin silloin kun ne tulivat luonnostaan esiin: Polkuja työhön- ja Taidot työhön -konsortioiden aihealueet sivusivat toisiaan, joten ne tekivät hieman tavallista enemmän yhteistyötä keskenään. Konsortiot myös tunnistivat ohjelmallisuuden liittyvän monitieteisyyden tuoman lisäarvon tutkimukselle ja tieteen edistämiseksi: konsortioiden luomien uudenlaisten tieteenalayhdistelmien merkitystä tuotiin esille ohjelmallisena yleispiirteenä, joskin monissa konsortioissa tutkimusyhteistyötä tekivät myös ennestään tutut mono- ja monitieteelliset verkostot. Ohjelman myötä syntyi uutta yhteistyötä tutkimusorganisaatioiden välille, esimerkiksi ETLA:n ja TTL:n WORK-ohjelman tuloksena syntyneitä uutta yhteistyötä kehuttiin.

Ohjelman toimijoita sitoi yhteen erityisesti ohjelman läpileikkaava painopiste (maahanmuutto) sekä ohjelmallisen vuorovaikutustoiminnan aktiivinen toteuttaminen. Ohjelmajohtaja tunnisti kummankin kokonaisuuden keskeiseksi oman toimintansa alueeksi, ja hänen johdolla toteutetut toimet koettiin ohjelman toimijoita hedelmällisellä tavalla yhteen tuoneiksi tavoiksi. Maahanmuuttoteeman tulokset näkyivät erityisesti yhteisten keskustelu- ja vuorovaikutustilaisuuksien sekä julkaisujen muodossa.

Ohjelmatoiminta keskittyi myös sidosryhmätoiminnan organisointiin ja ajoittamiseen sidosryhmien kannalta hedelmällisellä tavalla. Vaikka ohjelmatoiminnan yhteistyö ei ollut konsortioiden oman toiminnan keskiössä, oli sillä niiden mielestä oma paikkansa etenkin vuorovaikutustoiminnassa. Ohjelmallisuus oli konsortioiden kannalta hyödyllistä myös sidosryhmien monitieteisiin tietointresseihin vastaamisen kannalta: esimerkiksi mestarikurssit nähtiin tässä mielessä hyödyllisinä. Ohjelmatoiminta tuki myös WORK-ohjelman tiettyjen konsortioiden yhteistyötä muiden STN-ohjelmien, erityisesti

Terveys, hyvinvointi ja elämäntavat -ohjelman (HEALTH) konsortioiden kanssa.

Ohjelman toimijat totesivat myös hankaluuden vetää selkeä raja ohjelmassa tehdyn tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnan sekä muuten toteutetun, samoihin asioihin kiinnittyvän tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnan välille. Tähän liittyen tuotiin esille, kuinka WORK-ohjelman aiheiden tutkimus tulee jatkumaan varmasti ohjelman päätyttyäkin. Tämän nähtiin osittain kuvastavan myös WORK-ohjelman eteenpäin kantavaa yhteiskunnallista merkitystä.

4.3. Toimintatavat

Strategisen tutkimuksen ohjelmat koostuvat laajoista monitieteisistä hankkeista, jotka ohjelman puitteissa ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja sidosryhmiensä kanssa. Yksi strategisen tutkimuksen lähtökohdista on, että yhdessä sidosryhmien ja tiedon käyttäjien kanssa tietyssä asiayhteydessä ja tavoitteellisessa vuorovaikutuksessa tehty monitieteinen tutkimus on yhteiskunnallisesti vaikuttavaa. Toisin sanoen tiedon yhteiskehittäminen on yksi strategisen tutkimuksen tärkeimmistä toimintatavoista. Tiedon yhteiskehittämiselle ei ole olemassa laajasti jaettua määritelmää, mutta sillä voidaan katsoa olevan ainakin neljä yleistä periaatetta: **asiayhteys, moniarvoisuus, tavoitehakuisuus ja vuorovaikutus** (Norström ym. 2020). Itsearviointityöpajojen keskustelu on tässä muistiossa kehystetty näiden neljän periaatteen mukaan. Kehys ei kuitenkaan ole normatiivinen siinä mielessä, että periaatteita pidettäisiin ainoina mahdollisina. Tarkoituksena on enneminkin nostaa esille ohjelmien ja hankkeiden moninaisia toimintatapoja ja käytänteitä sekä niihin liittyviä kokemuksia.

4.3.1. Asiayhteys

Yhteiskehittäminen tapahtuu aina tietyssä sosiaalisessa ja taloudellisessa asiayhteydessä, joka määrittelee yhteiskehittämisen mahdollisuudet ja rajoitteet. Tämän periaatteen mukaan on keskeistä tunnistaa, miten jokin tietty haaste on syntynyt, kehen haaste ja sen ratkaisuun pyrkivät toimenpiteet vaikuttavat sekä kenellä on valta ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Ohjelman hankkeiden tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnan sopeutuminen toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin kuvastaa asiayhteyden merkitystä myös yhteiskehittämisprosessien toteuttamisessa. Esimerkiksi toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset voivat määrittää, mitkä sidosryhmät ovat yhteistyön ja sitä kautta yhteiskunnallisesti vaikuttavan sekä tieteellisesti korkealaatuisen tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisimpia. Tämän lisäksi asiayhteyteen liittyen voidaan nostaa esille erilaisten tiedontarpeiden tunnistaminen ja toimijajoukon erityistarpeiden huomioiminen ohjelman toiminnassa.

Työn murroksen laajuus ja merkittävyys yhteiskunnallisena aiheena ja tutkimuskohteena vaikutti ohjelman toimintaan. Ohjelman toimijat totesivat,

että aihetta ei voi ”ratkaista” yhdellä kolmivuotisella STN-ohjelmalla. Toimijat myös pitivät selvänä, että näin perusteellinen muutos yhteiskunnassa vaatii jatkuvaa ja kumuloituvaa tutkimustyötä. Osaksi ohjelman tutkimustöinnän koettiin olevan yhteiskuntaa herättelevää (esim. alustatalouden aiheuttamat muutokset), osaltaan taas pitkäaikaisempaan muutokseen tähtäävää (esim. SOTE-työntekijöiden taidot ja ammattikuvan muutokset) kehittämistä.

Mittavatkään panostukset työn murroksen tutkimukseen eivät tietenkään takaa sitä, että tutkijat pystyisivät antamaan päätöksentekijöille yksiselitteisiä vastauksia ja toimintaehdotuksia. Selkeiden ratkaisutapojen esittämisen sijaan ohjelman toimijat kertoivat vuorovaikutustyönsä tavoitteena olleen enemmänkin keskusteluyhteyksien luomisen ja ylläpitämisen.

Ohjelman toimijat kokivat ohjelman selkeyttäneen, jäsentäneen ja tietyssä mielessä rauhoittaneen työn murroksen ympärillä käytyä keskustelua. Neljän keskenään erilaisen konsortion kautta WORK-ohjelma kykeni käsittelemään laajasti erilaisia työn murroksen piirteitä. Samalla työn murrokseen liittyviä ilmiöitä kyettiin tarkentamaan ja räikeimpiä epärationaalisia uhkakuvia esimerkiksi katoavista työpaikoista voitiin häivyttää. Työn murroksesta epämääräisesti puhumisen sijaan ohjelman toimijat saattoivat pilkkoa kokonaisuuden ymmärrettävimpiin osiin kuten osaamiseen, digitalisaatioon ja alustatyöhön. Tämä asiayhteyksien korostaminen ja jäsentely nähtiin oleellisena ja onnistuneena ohjelman saavutuksena.

Vaikka työn murroksesta puhutaan ajankohtaisena yhteiskunnallisena muutoksena, ei toimintaympäristön asiayhteyksien nähty muuttuvan dramaattisesti ohjelmakauden aikana. Sipilän hallituksen sote-uudistustyön kaatumisella, eli asiayhteyden merkittävällä muutoksella, oli kuitenkin vaikutuksia joidenkin hankkeiden toimintaan.

Vaikka WORK-ohjelman päähuomio oli suomalaisessa yhteiskunnassa, oli alusta alkaen selvää, että käsillä olevat työn murroksen haasteet ovat yleiseurooppalaisia. Väestön ikääntyminen, huoltosuhteen heikkeneminen, työn uudet muodot ja digitalisaatio ovat jopa globaaleja työhön vaikuttavia muutostrendejä ja niitä koskeva tutkimus siten valtioiden rajat ylittävää. Kansainvälisyys näkyi myös konsortioiden käytännön työssä esimerkiksi kansainvälisten tilaisuuksien, julkaisuiden ja tutkijoiden muodossa.

4.3.2. Moniarvoisuus

Moniarvoisuus tarkoittaa erilaisten tietämisen tapojen, käytäntöjen ja osallistujien monimuotoisuutta yhteiskehittämisessä. Moniarvoisuuden tuottaman lisäarvon nähdään syntyvän siitä, että monenlaisten lähestymistapojen avulla on mahdollista huomioida erilaisia tutkimuksellisia, poliittisia ja maailmankatsomuksellisia näkökulmia uusien ja mahdollisesti pätevien ratkaisujen löytämisessä. STN-ohjelmien yhteydessä moniarvoisuus kytkeytyy erityisesti monitieteisyyteen. Monitieteisyydellä pyritään tuottamaan yhteistyötä, jossa kokonaisuus on enemmän

kuin osiansa summa. Strategisessa tutkimuksessa huomio ei kiinnity ainoastaan monitieteisyyden mukanaan tuomiin etuihin vaan myös siihen, minkälaisia riskejä, kustannuksia ja haasteita monimuotoinen yhteistyö asettaa tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnalle sekä siihen osallistuvien toimijoille.

Ohjelman toimijoiden kokemukset johtivat erityisesti pohtimaan tieteellisen tiedon ja tutkijoiden asemaa yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa ja päätöksenteossa. Keskustelua herätti erityisesti se, mikä on tutkijan asema yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tutkijan asemaa yhteiskunnallisessa keskustelussa pohdittiin kysymyksen osalta: Käykö tutkimusohjelmaan osallistuva tutkija yhteiskunnallista keskustelua tieteentekijänä ja ainoastaan tutkimusohjelmassa rahoitettuun vertaisarvioituun tutkimukseen viitaten, vai voiko tutkija omaksua yleisemmän asiantuntijan roolin, jossa kaikki kannanotot eivät välttämättä nojaa jo vertaisarvioinnin ja julkaisuprosessin läpikäyneeseen tieteelliseen tietoon? Joidenkin ohjelman toimijoiden työskentelytavat ja kokemukset painottivat konsortion tutkimustoiminnan loppuunsaattamisen merkitystä ensisijaisena tehtävänä, jonka jälkeen vasta oli mahdollisuus esittää tieteellisen tiedon havaintoja ja ratkaisumalleja sidosryhmien jäsenille. Tämä pohdinta liittyi osaltaan tiedon yhteiskehittämisen moniarvoisuuteen, jossa pyrittiin tunnistamaan moninaiset tiedon ja tekemisen muodot. Ohjelman toimijat havainnoivat kuitenkin, että em. perinteisen tutkijan ja yleisemmän asiantuntijan roolit eivät sulje toisiaan pois, vaan pikemminkin täydentävät toisiaan.

Ohjelman toimijoiden keskustelusta välittyi huoli tieteellisen tiedon ”suojelusta” yhteiskunnallisessa keskustelussa. Huolella ei niinkään viitattu WORK-ohjelman vuorovaikutustoimintaan vaan yleisemmin tiedeyhteisön ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden väliseen suhteeseen. Tutkimuksen arvoitus nähtiin perustuvan riippumattomuuteen ja tieteelliseen vertaisarviointiin. Jos tutkija osallistuu keskusteluun ilman suoraa yhteyttä tutkimustietoon, on vaarana, että tutkijoiden valistuneet asiantuntijamielipiteet leimataan puolueellisiksi ja tutkijan omiksi mielipiteiksi. Lyhyt ohjelmakausi vaikeutti pitkäjänteisen tutkimustyön tulosten esittämistä sekä asiantuntijuuden tiedollisen perustan syntymistä.

Ohjelman vahvuutena nähtiin tilanteet, joissa mielipideväritteisten näennäistotuusien saadessa yhä enemmän huomiota ja kannatusta yhteiskunnassa, ohjelmallisen tai konsortiotason toiminnan myötä tiedeyhteisön aktiivisempi osallistuminen keskusteluun oli nyt mahdollista ja perusteltua. Ohjelman toimijat myös arvioivat, että tutkijan esittäessä selkeän väittämän, se saa enemmän huomiota kuin neutraalimpi ja silotellumpi viesti. Tästä huolimatta tutkimuksen ja päätöksenteon yhteistyön lisääntymisen myötä tietynlainen epävarmuus ja varauksellisuus tutkitussa tiedossa ehkä hyväksytään paremmin myös päätöksenteossa. Tilaisuudessa kävi selväksi, että tieto merkitsee tutkimuksessa ja päätöksenteossa hyvin eri asioita.

Moniarvoinen tieto näkyi ohjelmassa erityisesti monitieteisen julkaisemisen ja yleistajuisten julkaisujen merkityksen painottamisessa. Esimerkiksi

SWIPE-hankkeessa onnistuttiin monipuolistamaan keskustelua alustataloudesta ja nostamaan sitä paremmin yhteiskunnalliselle agendalle, etenkin alustatalouden työntekijöiden työolojen osalta.

4.3.3. Tavoitehakuisuus

Tavoitehakuisuus voidaan käsittää ymmärryksen rakentamisena haasteista, tavoitteista ja toimintaa arvioivista mittareista. STN-ohjelmille ei ole asetettu spesifejä toimintaa määrittäviä tavoitteita rahoituskauden alkaessa. Ohjelmien ja niiden konsortioiden toiminnassa huomio kiinnittyy siihen, minkälaisia tavoitteita ohjelman toimijat toiminnalleen alkuun asettivat ja miten tavoitteet rahoituskauden aikana muuttuivat. Tämän lisäksi tavoitehakuisuuden näkökulmasta olennaista on se, miten erilaiset tavoitteet suhteutuvat toisiinsa nähden ja onko esimerkiksi yhteiskehittämisprosesseihin osallistuvilla eri sidosryhmän toimijoilla erilaisia ja jopa ristiriitaisia näkemyksiä keskeisistä tavoitteista. Tavoitehakuisuutta voidaan lähestyä myös tavoitteiden dynaamisuuksena ja sillä mitkä tekijät ja prosessit vaikuttivat yhteisen ymmärryksen muodostumiseen ja lopulta yhteiskehittämisprosessin toimintaan sekä yhteistyölle asetettujen tavoitteiden toteutumiseen.

Ohjelman lähtökohta oli, että tutkimusta tehdään vaikuttavuutta tavoitellen. Ohjelman tutkimus- ja vuorovaikutustoiminta painottui enemmän tuottamaan tietoa päätöksentekoon ja edesauttamaan työn murroksen ymmärtämistä ilmiönä. Suorien käytännön kokeilujen ja sovelluksien kehittäminen ja käyttöönotto jäi hieman taustalle, osaksi johtuen ohjelmakauden lyhydestä, osaksi ohjelman kohteena olevan ilmiön akuuttien ratkaisutarpeiden puutteesta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Konsortioiden tutkimustyö oli suunnitelmallista ja tutkimussuunnitelmia toteutettiin järjestelmällisesti. Vuorovaikutus oli sen sijaan luonnostaan suunnitelmallisuudestaan huolimatta enemmän mukautuvaa sen kaksisuuntaisen luonteen takia. Vaikka ohjelman toimijoiden kannalta verkostojen luonti korosti tavoitehakuisuutta, itse yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisujen sisällön kannalta vuorovaikutustoiminta oli pikemminkin muokkautuvaa ja yhteisen ymmärryksen kehittämistä. Vuorovaikutuksen kaksisuuntaisuutta myös korostettiin keskustelussa ja tehtiin määritelmällinen ero sen ja perinteisemmän tiedeviestinnän välillä.

Tavoitehakuisuudesta puhuttaessa positiiviseksi asiaksi nostettiin WORK-ohjelman joustavuus tutkimuskysymysten- ja tavoitteiden määrittelyssä. Ohjelmakuvauksessa oli jätetty riittävästi liikkumavaraa konsortioille kohdentaa tutkimusta mielekkääseen suuntaan. Kolikon käänköpuoli on se, että yksiselitteisiä tavoitteita, varsinkaan ohjelmatasolla, ei ollut mahdollista muodostaa. Tässä yhteydessä STN-ohjelman tavoitteita suhteutettiin tutkimusorganisaatioiden strategiaan tavoitteisiin, jotka ovat enemmän organisaatiolähtöisiä verrattuna STN:n verkostolähtöiseen toimintaan ja tavoitteellisuuteen.

4.3.4. Vuorovaikutteisuus

Tuottava yhteiskehittäminen vaatii vuorovaikutusta. Vuorovaikutus on aktiivista kahdensuuntaista toimintaa prosessiin osallistuvien tahojen kesken. Vuorovaikutus kytkeytyy olennaisesti muihin yhteiskehittämisen näkökulmiin muun muassa siten, että tavoitteiden toteutuminen moniarvoisissa hankkeissa ja muuttuvassa toimintaympäristössä vaativat laajoja vuorovaikutusverkostoja niin ohjelmien sisäisten toimijoiden kuin keskeisten ulkopuolisten sidosryhmien välillä. STN-ohjelmissa vuorovaikutukselle keskeisiä prosesseja ovat muun muassa yhteisen ymmärryksen muodostaminen monitieteisten tutkimus- ja vuorovaikutuspartnereiden kanssa. STN-ohjelmille vuorovaikutus korostuu etenkin toiminnassa ohjelman hankkeiden välillä ja moninaisten konsortioiden sisällä sekä tiedontarpeiden ja tutkimustiedon jalkauttamisessa keskeisille sidosryhmille ja muihin vaikuttavuuden kannalta olennaisiin verkostoihin. Tässä yhteydessä keskeistä on luottamuksen rakentuminen toimijoiden välille dialogin ja vastavuoroisen kanssakäymisen kautta.

Vuorovaikutteisuudesta käyty keskustelu käsitteli sekä vuorovaikutuksen sisältöjä että sen tapoja. Paljon keskustelua herätti sidosryhmien vaikutus tutkimuskysymyksiin ja tutkimuksen itsenäisyyden säilyttäminen. Yleisesti ohjelman toimijat olivat sitä mieltä, että WORK-ohjelmassa sidosryhmät eivät ole vaikuttaneet tutkimuskysymyksiin, mitä pidettiin pääsääntöisesti hyvänä asiana. Keskustelijat painottivat vuorovaikutuksen vastavuoroisuutta ja sitä, että vaikuttamista silti tapahtui molempiin suuntiin.

Osa ohjelman toimijoista korosti toiminnassaan lineaarista vuorovaikutus- ja viestintämallia, jossa ensin tehdään tutkimus, julkaistaan ja vertaisarvioidaan tulokset ja lopuksi raportoidaan mahdollisille sidosryhmille. Toisaalta ohjelmassa oli myös toteutettu toimintatapaa, jossa keskustelua sidosryhmien kanssa käytiin tutkimustyön tavoitteita määriteltäessä ja toteutuksen aikana. Ohjelman toimijat arvioivat monien konsortioissa työskennelleiden tutkijoiden osaamisen yhteiskunnallisen hyödyntämisen laajenneen ja monipuolistuneen, eikä tämä työ rajoittunut yksin ohjelman ja konsortioiden tulosten ja tavoitteiden käsittelyä vaan myös laajempaa asiantuntija-aseman hyödyntämistä.

Ohjelman näkökulmasta osallistujat totesivat, että ns. välittävä *knowledge brokering* -toiminta, jonka tarkoitus on luoda vakiintuneita tapoja tutkimustuloksien viemiseksi päätöksentekoon, ei ole Suomessa tarvittavalla tasolla. Ohjelma osittain paikkasi tätä vajetta, mutta ohjelman toimijat näkivät myös STN-ohjelmien toiminnassa kehittämisen mahdollisuuksia. Konsortio-, ohjelma- ja STN- tasojen samanaikainen komplementaarinen vuorovaikutustoiminta nähtiin arvokkaana, vaikka sitä onkin hankala organisoida.

Keskustelussa korostui vahvasti vuorovaikutuksen laadun ja määrän välinen suhde, jossa ohjelman toimijat painottivat laadun merkitystä. Vuorovaikutustoiminnan itsearvoiseen toteuttamiseen suhtauduttiin kriittisesti, koska pahimmillaan vuorovaikutustoiminta, joka ei ollut tarkoituksenmukaista

tuhlasi konsortioiden ja sidosryhmien aikaa ja resursseja. Laadukas ja tavoitteellinen vuorovaikutustoiminta sitä vastoin koettiin hyvin mielekkäänä. WORK-ohjelman nähtiin kehittäneen vuorovaikutustoimintaa suuntaan, jossa laatu korvaa määrän. Parhaimmillaan laadukkaat ohjelman aikana luodut vuorovaikutus- ja sidosryhmäsuhteet ovat jatkuneet ohjelman päättymisenkin jälkeen.

Ohjelman toimijat toivoivat vuorovaikutustoiminnan tueksi jonkin tasoista systematisointia ja koordinoitua. Ohjelmajohtajan koordinoima toiminta sekä strategisen tutkimuksen ohjelmatoiminta koettiin hyviksi, mutta niiden lisäksi konsortiot peräänkuuluttivat koko tiedeyhteisön kulttuurin ja toiminnan kattavia vuorovaikutustoimintaa tukevia rakenteita ja järjestelmällisyyttä. Esimerkiksi tulisi pyrkiä löytämään ratkaisuja siihen, miten kannustaa tutkijoita aktiiviseen vuorovaikutustoimintaan niin, että vuorovaikutusta ei nähtäisi pelkästään rahoittajan vaatimana vaan yhteiskunnallisesti merkityksellisenä toimintana. Ohjelmajohtajan panos ohjelmatoiminnan vuorovaikutuksen koordinoinnissa sai paljon kiitosta erityisesti sen takia, että konsortiot olivat aihealueiltaan keskenään erilaisia ja luonnolliset liittymiskohdat eivät olleet itsestään selviä.

Ohjelman myötä avautui uusia kansainvälisiä tutkimushankkeita. Kansallisen keskustelun monipuolistuminen nähtiin tutkimusohjelman vuorovaikutustoiminnan ansiona. Keskustelua käytiin myös siitä, mitkä ovat aktiivisen ja monipuolisen julkaisutoiminnan lisäksi hyviä yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen käytäntöjä. Tutkijoiden asiantuntijaprofiilin korostamisen tarve nousi esille.

Ohjelman toimijat olivat havainneet tutkimuksen ja yhteiskunnallisen päätöksenteon eroavien aikakehysten aiheuttamaa vuorovaikutustoimintaa hankaloittanutta kitkaa. Ohjelman toimijat kokivat päätöksenteon tarvitseman vuorovaikutuksen olevan hektistä ja vaikuttavuuden aikaansaamisen mahdollisuuksien ikkunoiden ilmenneen paikoin hyvinkin yllättäen ja lyhyellä varoitusajalla. Oma tutkimustyö ja sille sopivat aikajänteet koettiin huomattavasti hidastempoisempina johtuen mm. tiedeyhteisön periaatteellisesti korostamista työvaiheista kuten vertaisarviointiprosesseista. Lisäksi huomioitiin keskustelujen skaalojen ristiriitaisuudet: tutkimuksessa tavallisesti käsitellään asioita laajemmassa perspektiivissä, kun taas vuorovaikutustoiminnan toinen puoli, yhteiskunnalliset päätöksentekijät, kaipaavat tavallisesti ratkaisuja huomattavan paljon yksityiskohtaisempiin ja konkreettisempiin kysymyksiin. Vuorovaikutustyön osalta nimenomaan poliittisten päätöksentekijöiden rooli ja tarpeet nousivat vahvasti esiin ohi muiden yhteiskunnallisen päätöksenteon toimijaryhmien. Tutkimuksen ja päätöksenteon erilaisten aikakehysten sekä esitystapojen yhteensovittaminen olivat alueita, joissa hankkeiden vuorovaikutusvastaavien ja ohjelmajohtajan rooli ja arvo korostuivat, ja joissa nähtiin myös tapahtuneen kehitystä ohjelman aikana.

Ohjelman toimijat korostivat luottamuksen tärkeyttä toimivan sidosryhmäyhteistyön mahdollistajana. Etenkin tämä nousi esiin tapauksissa, joissa

tutkimus tuottaa sidosryhmän kannalta epämieluisia tuloksia. Positiivisena tehdyssä sidosryhmäyhteistyössä nähtiin se, että tutkimukseen kohdistui erilaisia tietointressejä. Vuorovaikutustoiminnan kannalta tärkeäksi nähtiinkin oikeiden sidosryhmien – tai sellaisten, joiden kanssa yhteistyö mahdollisesti yhteiskunnallisia tuloksia – tunnistaminen ja niihin keskittyminen. Ohjelmakauden puitteiden sekä vuorovaikutustyön intensiivisyyden myötä varsinainen vaikuttamisen kohderyhmä saattoi lopulta olla melko pieni. Silti ohjelman toimijoiden mielestä laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen oli myös tärkeää niin laajan yleisön kuin yksittäisten sidosryhmien tai päätöksentekijöiden tavoittamiseksi. Tämän työn potentiaalisia vaikutuksia oli kuitenkin osittain vaikea ennakoida. Myös sidosryhmien tasa-puolinen kohtelu tutkimuksen puolueettomuuden kannalta tärkeänä asiana nostettiin esille: ohjelman toimijat eivät kokeneet voivansa väistää yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta välittömästi hedelmättömiltä vaikuttavia sidosryhmiä.

Tiedon yhteiskehittämisessä ei nähdä tarkoituksenmukaisena sitä, että vuorovaikutus- ja tutkimustoiminta erotetaan jyrkästi toisistaan. WORK-ohjelmassa tämä ajattelu ilmeni etenkin siinä, että tutkimuksen korkean laadun katsottiin olevan kivijalka, jonka varaan koko ohjelma, mukaan lukien vuorovaikutustoiminta, perustui.

4.4. Ohjelman lisäarvo

Ohjelman toimijat kokivat WORK-ohjelman ja STN:n tutkimusrahoitusinstrumentin pääosin hyödyllisinä. Ohjelman koettiin lisänneen tutkimustoiminnan vuorovaikutusta muun yhteiskunnan kanssa. Ohjelman nähtiin myös osavaikuttaneen tutkijoiden ja tutkimusorganisaatioiden yhteistyön laajenemiseen sekä siitä seuranneeseen monitieteisyyden lisääntymiseen. Lisäarvoa tuottivat eri tieteenalojen ja tutkimusorganisaatioiden näkemyksiin, menetelmiin ja toimintatapoihin tutustuminen sekä käytännön toiminta kuten yhteiset julkaisut.

Osa konsortioista totesi, että hanketta ei olisi ollut mahdollista toteuttaa nykyisessä muodossaan ilman STN-rahoitusta. Osa taas oli sitä mieltä, että saman tyyppistä tutkimusta olisi tehty joka tapauksessa, mutta STN-rahoitus mahdollisti mittakaavan laajentamisen. Ohjelman hyvänä puolena nähtiin sen tutkijoille tarjoama mahdollisuus tehdä yhteiskunnallisesti relevanttia ja monitieteistä tutkimusta sekä samalla vaikuttaa tutkimuksen kohdentumiseen. Tutkimuksen omien lähtökohtien ja STN-rahoituksen ohjelmakuvauksen edellyttämien vaatimusten välillä nähtiin olevan molemminpuolisia positiivisia vaikutuksia.

Ohjelman aikana synnytetty ja ylläpidetty verkosto- ja vuorovaikutustoiminta nähtiin arvokkaana, mutta se vaati samalla priorisointia etenkin ajankäytön kannalta. Toisaalta ohjelmaan osallistumisen nähtiin vapauttaneen tutkijoita tavallisista opetus- ja hallintotehtävistä, toisaalta sen koettiin vievän aikaa varsinaiselta tutkimustyöltä. Vaadittua priorisointia ei

kuitenkaan nähty niinkään taakkana vaan mahdollisuutena tehdä tutkimusta uudella verkostomaisella tavalla tavanomaisemman organisaatiokeskeisyyden sijaan. Samalla kävi ilmi, että tutkimusorganisaatioiden tavoitteiden ja toimintakulttuurien välillä on vaihtelua suhteessa yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen, mikä vaikutti sekä ohjelmaan osallistumisen valmiuksiin kuin myös saatuihin oppeihin: yliopistolähtöisille tutkimustiimeille vuorovaikutustyön vaatimukset olivat haasteellisempia, kun taas tutkimuslaitoksille työskentelytapa oli tutumpi, kuitenkin tässä verkostomaisessa työskentelytavassa uusia haasteita ja oppeja synnyttävä.

Yleisesti oltiin sitä mieltä, että ohjelma tarjosi toimijoilleen laajasti oppimiskokemuksia. Uudet asiat saattoivat koskea viestintää tai vuorovaikutustoimintaa, mutta myös tutkimuksen sisällölliset asiat kehittyivät uusiin suuntiin. Keskustelussa esitettiin myös kritiikkiä koskien ohjelman ja konsortioiden monitieteisyyden vaatimusta, koska sen koettiin voivan epätarkoituksenmukaisesti heikentää tutkimuskonsortion laatutasoa ja olla osittain keinotekoista. Vuorovaikutuksen osalta huomio kiinnittyi siihen, että tavoitteellinen yhteistyö vaati poikkeuksellisia panostuksia varsinkin ajan käytön suhteen, mutta että tehdyt panostukset myös tuottivat tulosta.

Kritiikkiä saivat ohjelman seurannassa käytetyt määrälliset tuotosindikaattorit, joiden nähtiin olevan epätarkoituksenmukaisia suhteessa ohjelman tavoitteisiin ja siten vaikuttaneen liiaksi tai jopa negatiivisesti konsortioiden toimiin. Etenkin vuorovaikutustoiminnan koettiin olevan luonteeltaan sellaista, jota nykyisen kaltaiset mittarit eivät pysty kuvastamaan parhaalla mahdollisella tavalla. Mittareiden koettiin oletettavan, että vuorovaikutustoiminnassa enemmän on parempi, vaikka todellisuudessa vähemmän on usein enemmän. Mittareilla koettiin näin ollen olevan osittain negatiivinen ohjaava vaikutus vuorovaikutustoimintaan.

Jatkuvuudesta puhuttaessa esille nousi WORK-ohjelman rahoituskauden lyhyys ja suomalaisen tutkimusrahoituksen yleinen lyhytaikaisuus ja pirstaloituminen. Ohjelman teemojen tutkimisen jatkuminen ei sinänsä herättänyt huolta, sillä samojen teemojen tutkimus jatkuu nyt muissa hankkeissa. Samanlaista laajaa ja kokoavaa tutkimuskokonaisuutta ei kuitenkaan ole lähitulevaisuudessa näkyvissä. Tutkija- ja tutkijatiimitason lisäksi WORK-ohjelman nähtiin myös vaikuttaneen tutkimusorganisaatioiden teemavalintoihin, esimerkkinä osaamisteeman nousu TTL:ssä. Lopuksi ehdotettiin, että ohjelmaan osallistuneet kokoontuisivat lähivuosina samantyyppiseen tilaisuuteen, jossa ohjelman vaikutuksia tarkasteltaisiin uudelleen pidemmän ajanjakson takaa.

Liite 1: Osallistujat

Muistiot ovat tilaisuudessa käytyjen keskustelujen tiivistelmiä ja jäsenyyksiä eivätkä ne välttämättä edusta tilaisuuteen osallistuneiden ohjelmassa toimineiden yksittäisten henkilöiden näkemyksiä.

Kauhanen, Antti	Polkuja työhön
Viikari-Juntura, Eira	Polkuja työhön
Ruuska, Maria	Polkuja työhön
Keskimäki, Ilmo	COPE
Niiranen, Vuokko	COPE
Heponiemi, Tarja	COPE
Kovalainen, Anne	SWiPE
Poutanen, Seppo	SWiPE
Kulvik, Martti	SWiPE
Uusitalo, Roope	Taidot työhön
Rajalahti, Hanna	Taidot työhön
Toppinen-Tanner, Salla	Taidot työhön
Saari, Eveliina	Ohjelmajohtaja

Liite 2: Hankkeiden ja ohjelmajohtajan työn lyhytkuvaukset

Osaavan työvoiman varmistaminen sosiaali- ja terveydenhuollon murroksessa (COPE)

Työelämä on globaalissa murroksessa ja erityisen paljon haasteita tulevaisuudessa kohdistuu sosiaali- ja terveydenhuollon työhön muuttuvan sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmään liittyen. Digitaaliset palvelut, monikulttuurisuus, ikääntyminen ja niukkenevat voimavarat vaikuttavat työnteon tapoihin ja työntekijöiden asemaan sekä tarpeeseen ammatilliseen osaamiseen kehittämiseen. COPE-hanke on tuottanut tietopohjaa ja uusia työkaluja, joilla voidaan tukea sosiaali- ja terveydenhuollon työelämän haasteisiin vastaamista. Hanke on keskittynyt koulutukseen/elinikäiseen oppimiseen, hallintoon/johtamiseen, monikulttuurisuuteen, toimintatapoihin ja käyttäjäystävälliseen suunnitteluun sekä yhteiskehittämiseen. Hanke toteutettiin THL:n, Aalto-yliopiston, Itä-Suomen yliopiston ja Laurea-ammattikorkeakoulun yhteistyönä yhdessä useiden kuntien, palveluntuottajien, ministeriöiden, koulutuksen järjestäjien, alan verkostojen ja muiden toimijoiden kanssa.

Ammattirakenteen muutos haastaa osaamisen(Polkuja työhön)

Ammattirakenteen muutos vaikuttaa työelämässä tarvittavaan osaamiseen. Polkuja työhön -hanke valaisee osaamisen muodostamiseen, kehittämiseen ja uudistamiseen liittyviä haasteita sekä esittää keinoja niiden ratkaisemiseksi.

Olemme tuottaneet perustietoa nuorten ikäluokkien kouluttautumisesta, koululaisten IT-taitojen tasosta ja kehittämistarpeista sekä nuorten pudokkaiden auttamiseen tarvittavista toimista. Olemme pureutuneet nuorten peruskoulun jälkeisiin koulutusvalintoihin ja -polkuihin sekä osoittaneet näiden vaikutuksen työelämässä menestymiseen.

Olemme arvioineet aikuiskoulutuksen ja sen eri muotojen toimivuutta työelämässä pysymisen ja siihen palaamisen keinona.

Olemme tunnistaneet, millaisia kompastuskiviä heikossa työmarkkina-asemassa olevien maahanmuuttajien tiellä on, sekä esittäneet ratkaisuja niiden pois raivaamiseksi työelämään johtavalta tieltä.

Hankkeen keskeisimmät tulokset on tiivistetty [Työtä kohti -julkaisussa](#). Siihen on myös kerätty toimenpidesuosituksia, jotka tarjoavat arvokasta tietopohjaa eri sidosryhmille ja pääministeri Rinteen hallitusohjelman toimeenpanon tueksi.

Fiksu työ alustatalouden aikakaudella (SWiPE)

Fiksu työ alustatalouden aikakaudella (SWiPE) tutki digitalisaation ja alustatalouden työhön tuomia uusia piirteitä, alustatyötä ja keikkatyötä, sekä asiantuntijatyön ja asiantuntijuuden muutoksia. Tutkittiin myös työtä ja yrittäjyyttä julkisella ja yksityisellä sektorilla. Koulutuksen ja työn yhteyksien, ja

maahanmuuttajien yrittäjyyspalveluiden tutkimukset kuuluivat hankkeeseen. Vuorovaikutustyötä varten SWiPE loi kommunikointikanavat yhteistyötahoille ja yleisölle. Välineinä toimivat 1) aktiivinen verkkosivu (heti useita satoja sidosryhmätahoja, tutkijoita ja päättäjiä), 2) säännölliset tilaisuuudet, 3) uutiskirjeet, 4) politiikkaselonteot, 5) blogi, 6) podcastit, 7) kuulemistilaisuudet ja 8) tapaamiset. Kaksi kertaa järjestetty kansainvälinen teollinen tutkimuskonferenssi toimi myös tiedon välittäjänä. SWiPE hankki ja analysoi useita tutkimusaineistoja, mm. haastatteluja (Upwork, Akava, Kone, Eksote, Palkeet), tapaustutkimuksia (Kone), tilasto- ja kyselyaineistoja. Avaintulokset korostavat teknologisen muutoksen myötä tapahtuvaa asiantuntijatyön muutosta, johon voidaan vaikuttaa. Alustoilla tehtävä työ on vielä vähäistä. Koulutuksen ja työelämän yhteys entistä tärkeämpää.

Osaaminen, koulutus ja tulevaisuuden työelämä (Taidot työhön)

Teknologinen kehitys ja kansainvälistyminen muuttavat työn luonnetta. Muutoksiin sopeutuminen vaatii työntekijöiltä uusia kykyjä ja taitoja. Muodollisen koulutuksen tuottamien kvalifikaatioiden lisäksi käytännöllisten työelämätaitojen kuten IT-taitojen, kielitaidon sekä sosiaalisen kyvykkyyden kysyntä kasvaa. Avainkysymyksiä ovat, miten ikääntyvä työvoima pystyy sopeutumaan osaamisvaatimusten muutokseen, miten johtaminen tukee uudistumista, ja miten entistä heterogeenisemmän työvoiman erilainen osaaminen saadaan tuottavaan käyttöön.

Tässä projektissa olemme tutkineet työelämän muutosten vaikutusta erilaisien kykyjen ja taitojen kysyntään. Lisäksi olemme arvioineet, mitkä kriittiset työelämätaidot puuttuvat ryhmiltä, joilla on vaikeuksia sopeutua työelämän muutoksiin. Osana projektia toteutettiin interventio, jolla kartoitettiin osallistujien työelämän avaintaitoja ja rohkaistiin osallistujia hakeutumaan koulutukseen, jossa avaintaitoja voitaisiin kehittää.

Ohjelmajohtaja Eveliina Saari

Ohjelman keskeinen tutkimusilmio, josta on saatu uutta tutkimustietoa ja ymmärrystä, oli työn murros sekä koulutusinstituutioiden mahdollisuudet ja ratkaisut vastata työn ja työmarkkinoiden muutokseen, jota teknologiakehitys, kasvava maahanmuutto, globalisaatio ja alustatalous kiihdyttävät.

Koulutusinstituutioiden muutos

Kaikissa hankkeissa on tutkittu jotain koulutusjärjestelmän osaa, ja koko ohjelma on kattanut kentän aina varhaiskasvatuksesta ammatilliseen ja aikuis-koulutukseen asti. Ohjelma on pystynyt ottamaan kantaa joko meneillään olevaan uudistukseen tai koulutusta koskevaan julkiseen keskusteluun. Ohjelman kuluessa oli ajankohtaista ottaa kantaa ammatillisen koulutuksen reformiin, jossa painopistettä oppimisen organisoinnissa siirrettiin oppilaitoksilta enemmän työpaikoille. Tutkijat toivat esiin huolensa oppimisen laadun turvaamisesta riittävällä ohjauksella ja resursseilla itse työpaikoilla. Lisäksi osallistuttiin keskusteluihin oppivelvollisuuden pidentämisestä, perusopetuksen laadusta opetusmenetelmien hyödyntäessä enemmän

digitaalisuutta sekä työpaikoilla tapahtuvan uraohjauksen merkityksestä varsinkin keskiuravaiheessa. Varsinkin Polkuja työhön (Ammattirakenteen muutos haastaa osaamisen)- ja Taidot työhön (Osaaminen, koulutus ja tulevaisuuden työelämä) -hankkeet ottivat kantaa koulutusinstituutioiden haasteisiin ja ottivat myös nuoria mukaan koulutuspoliittisten linjausten ideointiin.

Työn murros ilmiönä

Ohjelmana hankkeet ovat tuottaneet tietoa siitä, miten työn murros näkyy Suomessakin työmarkkinoiden polarisaationa ja kuinka keskitason osaamista vaativien tehtävien ennakoitaan digitalisaation ja tekoälyn kehityksen myötä vähenevän. Esimerkiksi Työn murroksen mestarikurssilla keväällä 2018 aiheesta keskusteltiin hyvin monipuolisesti työmarkkinajärjestöjen, ministeriöiden ja työpaikkojen kanssa. Julkisuudessa olevaa myyttiä ammatin ja työn massakatoamisesta saatiin purettua maltillisemmaksi ennusteeksi, kun tutkijat toivat esiin myös työn muutoksen hitauden, ihmisten itsensä toimijuuden ja mahdollisuuden vaikuttaa automatisaatioon, mikäli se ei tuota ihmisen kannalta järkevää ja mielekästä työtä. Lisäksi hankkeet ovat tuoneet esiin työntekijöiden osallistamisen tärkeyden, kun suunnitellaan uusia työprosesseja ja otetaan käyttöön työtä automatisoivaa teknologiaa. Kun työllisyysastetta on jatkuvasti pyritty Suomessa nostamaan, tutkijat ovat tuoneet keskusteluun myös vahvasti hyvinvoinnin teemat työssä, kuten lisääntyvät mielenterveysongelmat, pitkäaikaistyöttömien kuntoutusmahdollisuudet sekä osa-aikatyöratkaisut.

Ratkaisuja työn muutoksen hallintaan

Ohjelman tuloksena murrokselliseen työhön kehitettiin ratkaisuja, joita ehdittiin jo hankkeiden kaaren aikana kokeilla. Taidot työhön -hanke kehitti keski-uraan kohdistuvan osaamisen kartoittamistyökalun ja valmennuksen, jota testattiin tradenomeilla ja insinööreillä. COPE (Osaavan työvoiman varmistaminen sosiaali- ja terveydenhuollon murroksessa) -hanke kehitti sote-ammattilaisille monikulttuurisen kompetenssin kehittämiseen verkkokoulun. Molemmat ovat saaneet laajaa mediahuomiota ja niiden ympärille on muodostunut levittämistä edistävä toimijaverkosto.

Alustatyö ilmiönä yleiseen tietoisuuteen

Ohjelman kuluessa alustatyö, siis virtuaalisilta alustoilta välitetty työ, on ollut hiipivästi kasvava ilmiö Suomessa. Ohjelman SWiPE (Fiksu työ alustatalouden aikakaudella) -hanke on tehnyt systemaattista vaikuttamistyötä tehdessään tunnetuksi mistä ilmiössä on kysymys ja herätellyt ministeriöitä, työmarkkinajärjestöjä ja -liittoja ottamaan kantaa alustojen kautta työtään tekevän työn tekijän asemaan. Työllisyysastetta pyritään jatkossa nostamaan myös näiden uusien työn organisointitapojen kautta ja alustatyö tulee olemaan osatyökykyisille, työelämään siirtyville nuorille, eläkeläisille, kotiäideille jne. mahdollinen väylä työllistyä. Keskustelu sosiaaliturvan ja osatyöllistymisen paremmasta yhdistelmästä käynnistyi Hyvinvoinnin

tulevaisuuden mestarikurssilla sosiaaliturva-uudistusta valmistelevien toimijoiden ja tutkijoiden kesken.

Maahanmuuttajien työllistymisen edistäminen

Ohjelman hankkeita läpileikkaava teema oli maahanmuutto ja sen vaikutukset Suomessa. Maahanmuuton kannalta tärkeä keskustelun aihe on, miten nopeuttaa yhteiskunnassamme maahanmuuttajien työllistymistä, varsinkin jos maahan tullaan ns. pakolaisstatuksella. Ohjelmien välisenä yhteistyönä järjestettiin nelijaksoinen maahanmuuton prosessia mukaileva seminaarisarja, jossa tutkijat esittivät tuloksiaan maahanmuuttajien kanssa työskenteleville sidosryhmille. Ohjelman hankkeet toivat esiin työllistymistä ja yrittäjyyttä estäviä tekijöitä sekä työllistymistä edistäviä keinoja. Työ- ja elinkeinoministeriön näkökulmasta saatiin päätöksentekoa tukevaa tutkimusta kotoutumispolitiikan suuntaamiseen. Tutkijoiden huomiot maahanmuuttajien erityisohjauksen tarpeesta toisella asteella nostettiin myös Opetushallituksen tietoisuuteen. Maahanmuuttajia koskeva tutkimus on tuottanut erityisesti tietoa maahanmuuttajien heterogeenisyydestä ja lisännyt ymmärrystä maahanmuuttajien näkökulmasta myös työllistymis- ja yrittäjyyspalveluntarjoajille.

Ohjelmajohtaminen edisti yhteiskunnallista näkyvyyttä

Ohjelmajohtaminen edisti hankkeiden välistä yhteistyötä ja koordinaatiota siten, että julkisuuteen ja keskusteluihin eri vaikuttajien kanssa pystyttiin lähtemään monen hankkeen tutkijan voimin. Ohjelmajohtaminen edisti politiikkasuositusten kirjoittamista sekä ohjelmien välistä yhteiskunnallista keskustelua ja ilmiölähtöisiä areenoita, kuten syrjäytymisen ehkäisemisen, työn murroksen ja hyvinvoinnin tulevaisuuden mestarikurssit, joista löytyvät edelleen digitaaliset verkkomateriaalit avoimeen käyttöön <https://stnmestarikurssit.fi/>.